Analýza vzdělávacích potřeb asistenta pedagoga v systému základního školství

Erika Hanzalová

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	**Erika HANZALOVÁ**
Studijní program:	**B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor:	**Sociální pedagogika**
Téma práce:	**Analýza vzdělávacích potřeb asistenta pedagoga v systému základního školství.**

Zásady pro vypracování:

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve vztahu k profesi asistenta pedagoga, legislativní rámec profese.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu týkajícího se problematiky analýzy vzdělávacích potřeb asistenta pedagoga v systému základního školství.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MICHALÍK,J.Školská integrace žáků s postižením na základních školách v České republice. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. 297 s. ISBN 80-244-1045-1.
MÜLLER, O. a kol. Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v běžné škole. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 289 s. ISBN 80-244-0231-9.
OPATŘILOVÁ, D. Metody práce u jedinců s těžkým postižením a více vadami. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2005. 146 s. ISBN 80-210-3819-5.
VAŠŤATKOVÁ, J., VYHNÁLKOVÁ, P. Moderní trendy ve speciální pedagogice s přesahem do sociální sféry. 1. vyd. Olomouc: HANEX, 2008. 61 s. ISBN 978-80-7409-014-1.
VÍTKOVÁ, M. a kol. Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální. 2. vyd. Brno: Paido, 2004. 463 s. ISBN 80-7315-071-9.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Pavel Opatrný**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **10. února 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **7. května 2010**

Ve Zlíně dne 10. února 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Fakulta humanitních studií

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby [1)];
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 [2)];
- podle § 60 [3)] odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 [3)] odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 30. 4. 2010 Erika Kamalová

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se orientuje na zmapování vzdělávacích potřeb asistentů pedagoga činných v procesu integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných základních škol. Vymezuje teoretická východiska profese, odbornou kvalifikaci a náplň práce asistenta pedagoga. Specifikuje skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Definuje základní druhy alternativní a augmentativní komunikace. Empirická část skrze realizované kvalitativní šetření analyzuje teoretické znalosti potřebné k výkonu povolání asistenta pedagoga.

Klíčová slova: alternativní a augmentativní komunikace, asistent pedagoga, integrace, speciální vzdělávací potřeby.

ABSTRACT

The bachelor thesis is focused on mapping of the training needs of assistants of pedagogue employed in the process of integration of pupils with the special educational needs in the common primary schools. This thesis qualifies the theoretical base of profession, professional qualifications and job description of pedagogue´s assistant. There are specified the groups of pupils with the special educational needs. This thesis defines the basic types of the alternative and augmentative communication. The empirical part through the qualitative survey analyzes the theoretical knowledge required for the professional pedagogue's assistant.

Keywords: alternative and augmentative communication, pedagogue´s assistant, integration, special education needs.

Poděkování

Za odborné vedení, cenné rady, ochotu a čas, který mi věnoval, bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce panu PhDr. Pavlu Opatrnému.

Rovněž děkuji své rodině za poskytnutou podporu a zázemí v průběhu celého studia i při zpracování bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD **10**
I TEORETICKÁ ČÁST **12**
1 ASISTENT PEDAGOGA V SOUČASNÉ ŠKOLE V ČR **13**
1.1 VÝVOJ PROFESE ASISTENTA PEDAGOGA V ČESKÉM VZDĚLÁVACÍM KONTEXTU 13
1.2 ZÁKLADNÍ TERMINOLOGICKÁ VÝCHODISKA Z OBLASTI PROFESE ASISTENTA PEDAGOGA 14
1.3 ODBORNÁ KVALIFIKACE ASISTENTA PEDAGOGA 15
1.4 PRACOVNÍ NÁPLŇ ASISTENTA PEDAGOGA 16
2 ŽÁCI SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI **19**
2.1 EDUKACE ZRAKOVĚ POSTIŽENÝCH ŽÁKŮ 19
2.2 EDUKACE SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH ŽÁKŮ 21
2.3 EDUKACE ŽÁKŮ S NARUŠENOU KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTÍ 21
2.4 EDUKACE ŽÁKŮ S PORUCHOU MOBILITY 22
2.5 EDUKACE ŽÁKŮ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM 23
2.6 EDUKACE ŽÁKŮ S AUTISMEM 24
2.7 EDUKACE ŽÁKŮ SE SOCIÁLNÍM ZNEVÝHODNĚNÍM 25
3 ALTERNATIVNÍ A AUGMENTATIVNÍ KOMUNIKACE **27**
3.1 VYMEZENÍ POJMŮ 27
3.2 DRUHY ALTERNATIVNÍ A AUGMENTATIVNÍ KOMUNIKACE 27
II PRAKTICKÁ ČÁST **32**
4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU **33**
4.1 CÍL VÝZKUMU 33
4.1.1 Formulace hlavního výzkumného problému 33
4.1.2 Výzkumné otázky a dílčí cíle 33
4.2 VÝZKUMNÁ METODA 35
4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK 36
4.4 VSTUP DO TERÉNU, SBĚR DAT 38
5 PREZENTACE A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU **40**
5.1 ANALÝZA VÝZKUMNÝCH DAT 40
5.2 SUMARIZACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU 51
ZÁVĚR **54**
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY **56**
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK **60**
SEZNAM OBRÁZKŮ **61**

SEZNAM TABULEK **62**
SEZNAM PŘÍLOH **63**

ÚVOD

Vzdělávání a především svobodný přístup k němu by v soudobé, moderní společnosti neměl být chápán jako devíza, nýbrž jako samozřejmost. Indiferentní postoj majoritní veřejnosti k otázkám edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami nahradily v posledních desetiletích chvályhodné snahy integrativního školství.

Na fenomén postižení již u nás není nahlíženo s despektem. Naopak, díky souběžnému vzdělávání handicapovaných a zdravých dětí v jednom kolektivu se všichni zúčastnění učí větší toleranci, pochopení a empatii.

Osoba asistenta pedagoga zaujímá v celém procesu školské integrace nezastupitelnou úlohu. Nejen že zprostředkovává svému svěřenci probíranou látku, často umožňuje jeho kontakt s okolím nebo se podílí na vytváření pozitivního klimatu ve třídě.

Profese asistenta pedagoga se v České republice stále řadí mezi incipientní pedagogická odvětví a role těchto pracovníků prochází neustálým vývojem. Stejně jako se mění a prohlubují poznatky v oblasti speciální pedagogiky, promítají se tyto změny do požadavků na znalosti pedagogických asistentů. Ve své bakalářské práci, která sestává z části teoretické a praktické, se proto zaměřuji na analýzu jejich vzdělávacích potřeb.

Teoretická část bakalářské práce nejprve nastiňuje samotný vývoj profese asistenta pedagoga v kontextu českého školského systému, vymezuje základní terminologické pojmy, potřebnou kvalifikaci a náplň práce asistenta pedagoga. Druhá kapitola je orientována na konkrétní skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a specifika přístupu k nim. Následující kapitola se věnuje druhům alternativní a augmentativní komunikace, která je při práci se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami uplatňována. Zahrnuje také vymezení souvisejících pojmů.

Empirická část bakalářské práce popisuje provedení kvalitativního výzkumu realizovaného formou polostrukturovaného hloubkového rozhovoru s asistenty pedagoga, zpracování získaných výzkumných dat, jejich analýzu a interpretaci.

Hlavním cílem praktické části bylo: „Zmapování vzdělávacích potřeb asistentů pedagoga v procesu individuální integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžného typu základní školy.“

Cíle předkládané bakalářské práce tedy lze shrnout do následujících bodů:

1. Nastínění vývoje profese asistenta pedagoga v České republice.
2. Vymezení základních terminologických východisek, odborné kvalifikace a náplně práce asistenta pedagoga.
3. Specifikace skupin žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.
4. Seznámení s druhy alternativní a augmentativní komunikace a souvisejícími pojmy.
5. Příprava a realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů s asistenty pedagoga.
6. Analýza a interpretace dat získaných výzkumným šetřením a zobecnění výsledků jako doporučení pro praxi asistenta pedagoga.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ASISTENT PEDAGOGA V SOUČASNÉ ŠKOLE V ČR

1.1 Vývoj profese asistenta pedagoga v českém vzdělávacím kontextu

Koncepce vzdělávacího systému v České republice se přizpůsobuje současným trendům evropské společnosti. Výchozí vzdělávací cíle pramení z potřeb individuálních a zároveň korespondují s potřebami celé společnosti. Snahou je vytvořit takové školní prostředí, jež by zajistilo všem žákům rovnocenné podmínky pro dosažení odpovídajícího stupně jejich vzdělání (Bartoňová, Vítková, 2005).

V souladu s výše prezentovaným axiomem je nutno brát v potaz různorodost schopností a možností každého jednotlivce, tedy i těch, kteří jsou ve svých možnostech ať už fyzicky či mentálně nějak omezeni a je-li to vzhledem k jejich handicapu možné, snažit se, aby jejich vzdělávání nebylo doménou pouze speciálních školských zařízení. Například i v Učitelských novinách (18/2007) v článku *Jak dostat do škol asistenty pedagoga* nalezneme zmínku o skokovém vývoji postižených dětí integrovaných do běžného typu škol. Uvádí se zde, že u handicapovaných dětí můžeme po relativně krátké době pozorovat daleko výraznější a rychlejší posun ve vývoji než je tomu v případě dětí zdravých.

První explicitní zmínka o možnosti začleňování dětí s postižením do běžných škol byla formulována *vyhláškou MŠMT č. 291/1991 Sb., o základní škole***.** Její platnost sahala až do 31. 12. 2004 a umožňovala ředitelům **přijmout na základě žádosti žákova zástupce a vyjádření PPP nebo SPC do třídy žáka se sluchovým, tělesným, zrakovým nebo mentálním postižením** (Michalík, 2005).

Běžná školská praxe v České republice však až do roku 1997 umožňovala působení pouze jednoho pedagogického pracovníka (učitele) ve třídě, ve které se vzdělávali žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Teprve od roku 1997 ustanovuje *vyhláška MŠMT č. 127/1997 Sb., o speciálních školách a speciálních mateřských školách* možnost **souběžného působení dvou pedagogických pracovníků** v takovéto třídě. Funkci druhého pomocného pracovníka ve většině případů zastávali pracovníci civilní vojenské služby (Teplá, Šmejkalová, 2007).

Potřeby speciálně pedagogické praxe postupně vedly k nutně rozsáhlým koncepčním změnám, jež vyvrcholily v roce 2005, kdy vešla v platnost *vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a vzdělávání dětí,*

žáků a studentů mimořádně nadaných. Mimo jiné se ve vyhlášce hovoří o možnostech pedagogické podpory při vzdělávání těchto žáků formou **tří souběžně působících pedagogických pracovníků**, posílených právě o profesi **asistent pedagoga** (Dohnalová, 2007).

Cílem pedagogické podpory poskytované asistentem pedagoga by podle Bazalové (2006) měla být snaha o minimální izolaci dítěte se speciálními vzdělávacími potřebami od svých vrstevníků. Integrační snahy v běžných školách by měly vést k tomu, aby fenomén postižení nebyl vnímán jako jinakost nebo stigma a neomezoval děti ve vzdělávání. Naopak by žáci měli být vedeni k vzájemné pomoci a solidaritě.

„Asistent pedagoga se stal pedagogickým pracovníkem s prioritním posláním podpořit integrované vzdělávání žáků se zdravotním postižením v hlavním vzdělávacím proudu, tzn. na běžných mateřských, základních a středních školách, a žáků s těžkým zdravotním postižením ve školách samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením.“ (Teplá, Šmejkalová, 2007, s. 8).

Podle týchž autorek ustanovení funkce asistenta pedagoga umožňuje kvalitnější vzdělávání a následně lepší budoucí uplatnění na trhu práce významné části žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

1.2 Základní terminologická východiska z oblasti profese asistenta pedagoga

Edukace těch, kteří jsou ve svých možnostech a schopnostech jakkoli limitováni, se nezřídka potýká s různými překážkami. Častým a potažmo také nejsnadnějším řešením je segregace dotyčných do speciálních vzdělávacích zařízení. Naopak na posilování pozic žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich přijímání do běžného typu základních škol staví své priority **integrativní vzdělávání**.

Z latiny vycházející pojem **integrace** v překladu znamená „znovuvytvoření celku“. V relaci s pedagogickou vědou hovoříme o začlenění žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do běžné třídy (Mühlpachr, 2004).

Dle Ludíkové (2008, s. 12) mají **integrační snahy** „zajistit odpovídající postavení osobám s postižením ve společnosti, jež by akceptovalo jejich stav a současně jim umožňovalo rovnoprávné postavení s ostatními“.

Paralelně s termínem integrace se často užívá pojmu **inkluze**. Aktuální význam slova je chápán jako začlenění všech žáků do běžných škol za současného zřeknutí se jakékoli formy „škatulkování“ žáků. Ve své podstatě lze toto chápat jako snahu o zrušení speciálních zařízení a celého odvětví speciální pedagogiky (Bartoňová, Franková, Vítková, 2005).

Za **žáky se speciálními vzdělávacími potřebami** označuje *školský zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*:

- **osoby se zdravotním postižením**, tedy osoby s mentálním, zrakovým, sluchovým nebo tělesným postižením, osoby s vadami řeči, souběžným postižením více vadami, autismem a s vývojovými poruchami učení nebo chování,
- **osoby se zdravotním znevýhodněním**, rozuměno ve smyslu zdravotního oslabení, dlouhodobé nemoci nebo s lehčími zdravotními poruchami vedoucími k poruchám učení nebo chování a vyžadující zohlednění při vzdělávání,
- **osoby se sociálním znevýhodněním**, čili osoby z rodinného prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, osoby ohrožené sociálně patologickými jevy, osoby s nařízenou ústavní výchovou nebo s uloženou ochrannou výchovou a osoby v postavení azylanta nebo účastníka řízení o udělení azylu.

Postižením pak Mühlpachr (2004) rozumí funkční omezení, která postihují lidskou populaci ve všech zemích světa. Za **handicap** označuje tentýž autor ztrátu nebo omezení příležitosti účastnit se života společnosti na stejné úrovni jako ostatní.

1.3 Odborná kvalifikace asistenta pedagoga

Adekvátní vzdělání asistenta pedagoga je jedním z určujících faktorů úspěšnosti integračních snah týkajících se žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a ovlivňuje edukační proces v celém jeho rozsahu.

K výkonu funkce asistenta pedagoga ukládá § 20 *Zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* následující kritéria dosaženého vzdělání:

- **vysokoškolské vzdělání** v akreditovaném studijním programu z oblasti pedagogických věd,

- **vyšší odborné vzdělání** v akreditovaném vzdělávacím programu vyšší odborné školy v oboru zaměřeném na přípravu pedagogických asistentů nebo v oboru sociální pedagogiky,
- **střední vzdělání ukončené maturitní zkouškou** v oboru zaměřeném na přípravu pedagogických asistentů,
- **střední vzdělání s výučním listem** ve vzdělávacím programu středního vzdělávání a studiem pedagogiky,
- **základní vzdělání** a následné absolvování akreditovaného vzdělávacího programu pro asistenty pedagoga v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků.

Studiem pedagogiky tento zákon rozumí v otázce vzdělání v akreditovaném vzdělávacím programu v oblasti pedagogických věd uskutečněné zařízením pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, pro asistenty pedagoga v rozsahu minimálně 80 hodin se zaměřením na pedagogiku a psychologii.

Studiem pro asistenty s ukončeným základním vzděláním získává jeho absolvent podle *Vyhlášky 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků*, potřebné znalosti a dovednosti v oblasti pedagogických věd, jež jsou součástí jeho odborné kvalifikace. Studium v délce trvání nejméně 120 vyučovacích hodin probíhá v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, ukončuje se závěrečnou zkouškou před komisí a získáním absolventského osvědčení.

1.4 Pracovní náplň asistenta pedagoga

Legislativní vymezení pracovní náplně asistenta pedagoga nalezneme například v příloze č. 8 *vyhlášky MŠMT č. 412/2006 Sb., kterou se mění vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků.* Nalezneme zde specifikaci základní náplně činnosti asistenta pedagoga odstupňované v závislosti na jeho kvalifikaci, případně na délce praxe:

- **pomocné výchovné práce** se zaměřením na zkvalitnění společenského chování nebo na vytvoření základních pracovních, hygienických a jiných návyků dětí, žáků a studentů,
- **rutinní práce prováděné při výchově**, upevňování společenského chování nebo pracovních, hygienických a jiných návyků nebo při pohybové aktivizaci dětí, žáků a studentů,
- **výchovné práce** se zaměřením na zkvalitnění společenského chování nebo na vytvoření základních pracovních, hygienických a jiných návyků dětí, žáků a studentů,
- **výklad textu nebo učební látky a individuální práce** s dětmi, žáky nebo studenty dle pokynů a stanovených vzdělávacích programů,
- **vzdělávací a výchovná činnost** přesně stanovená dle pokynů učitele či vychovatele se zaměřením na speciální vzdělávací nebo výchovné potřeby dětí, žáků a studentů.

Teplá, Šmejkalová (2007) zdůrazňují, že asistent pedagoga pracuje vždy pod metodickým vedením učitele, který primárně nese odpovědnost za celkový průběh a výsledky výuky. Dle autorek konkrétní náplň práce, stejně jako rozsah jednotlivých činností asistenta pedagoga, stanovuje ředitel školy na základě doporučení a podkladů SPC s ohledem na individuální potřeby žáka a možnosti školy.

Z *informací MŠMT k zabezpečení vzdělávání žáků, dětí a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami s podporou asistence č. j. 14 453/2005-24* je patrný rozdíl v činnostech asistenta pedagoga pro žáky se zdravotním postižením a pro žáky se sociálním znevýhodněním.

Hlavní činností **asistenta pedagoga pro žáky se zdravotním postižením** jsou podle výše uvedeného zdroje podpůrné služby při kompenzaci žákova zdravotního postižení v rámci plnění vzdělávacího programu. Tyto podpůrné služby se doporučují upřednostnit v prvních třídách školy, s jejich postupným omezováním v souladu s věkem, osamostatňováním a především aktuálním zdravotním stavem žáka.

Pro funkci **asistenta pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním** je stěžejní dobrá znalost prostředí (komunity), ze kterého žák pochází, aby tak dokázal podpořit optimální

průběh sociálně kulturní integrace dotyčného do školního a společenského prostředí. Asistent má být nápomocen pedagogům při výuce, žákům a rodičům při aklimatizaci do školního prostředí, spolupracovat s učitelem při komunikaci s rodiči žáků nebo s danou komunitou v místě školy.

Jindráková, Vanková (2003) se soustředí na pracovní náplň asistenta pedagoga žáků pocházejících z romské komunity a do jeho povinností zahrnují vedle již výše zmiňovaných také:

- spolupráci s romským poradcem dané lokality či kurátorem pro romské aktivity, případně s protidrogovým koordinátorem,
- pomoc při překonávání jazykové bariéry pomocí romštiny (předpokladem je tedy znalost romského jazyka),
- podporu multikulturní výchovy,
- aktivní vnášení prvků romské kultury do výuky,
- v případě nutnosti osobní docházku do rodin a zprostředkování vzájemné komunikace mezi rodinou a školou aj.

Lze říci, že těžiště práce asistenta pedagoga je nejvíce orientováno v našem školském systému na práci se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Určující determinantou činnosti asistenta pedagoga jsou přitom konkrétní vzdělávací potřeby žáků. Diametrálně se odlišuje například přístup a práce se žáky se zdravotním postižením od potřeb žáků se sociálním znevýhodněním.

Vzhledem k velké členitosti skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a mnoha odlišnostem v přístupu k nim se v následující kapitole chci konkrétněji věnovat alespoň skupinám žáků nejčastěji diskutovaných v odborné literatuře v souvislosti s jejich individuální integrací za současné pedagogické podpory asistenta pedagoga.

2 ŽÁCI SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

2.1 Edukace zrakově postižených žáků

Zrakové vjemy nám umožňují orientovat se v prostředí, rozeznávat velikosti, tvary, barvy, perspektivu. Prostřednictvím zraku usuzujeme na klid nebo pohyb okolního světa. Skrze naše oči dokážeme navázat kontakt, komunikovat. Vizuální percepce se zkrátka promítá do veškerých oblastí praktické činnosti. Uplatňujeme ji při hře, relaxaci, zájmových i pracovních aktivitách. Velkou důležitost samozřejmě sehrává také v procesu učení a výchovy.

Pedagogikou zrakově postižených dětí se zabývá vědní obor nazvaný tyflopedie. O zrakovém postižení hovoříme v okamžiku, kdy byly vyčerpány veškeré chirurgické, medikamentózní i korekční možnosti (kontaktní čočky, brýle) zrakové vady a dotyčný jedinec má přes veškerou snahu v důsledku vady problémy v běžném životě (Ludíková, 2004).

Kategorizace zrakových vad jako celku je nesmírně rozsáhlá a jedinci s vadami zraku tvoří dosti heterogenní skupinu. Podle Novákové (2004) je nejčastěji používaným rozčleněním okruhu zrakově postižených dělení na:

- **Osoby s poruchami binokulárního vidění** – tyto poruchy představují částečné omezení funkce jednoho oka a řadí se mezi poruchy funkční.
- **Osoby slabozraké** – charakteristický je zde nevratný pokles zrakové ostrosti „lepšího“ oka v rozmezí od 6/18 do 3/60 včetně. Rozlišujeme tři stupně slabozrakosti: lehkou, střední a těžkou.
- **Osoby se zbytky zraku, částečně vidící** – tvoří jakousi „meziskupinu“ oddělující slabozraké a nevidomé, jež je zároveň mezní pro pedagogickou praxi – žák se totiž může projevovat jako nevidomý, ale disponuje zbytky zraku a lze u něj využít vizuálních výukových prostředků.
- **Osoby nevidomé** – neschopné vnímat zrakem. Rozlišujeme nevidomost praktickou (kdy je zachováno zrakové čití a světlocit) a totální (zrakové čití není zachováno).

Klasifikace postižení zraku má stěžejní vliv na koncepci celého výchovně-pedagogického procesu. Individuální přístup ke zrakově handicapovaným dětem se musí opírat právě o typ a rozsah zrakového postižení.

Ve spojitosti s oční vadou se nezřídka podle Ludíkové (2004) objevují u žáků slabozrakých nebo s poruchami binokulárního vidění následující potíže:

- těžkosti při výuce psaní a čtení - žák, který trpí poruchou binokulárního vidění, nedokáže diferencovat malá písmena nahuštěná na řádku, hůře se v textu orientuje,
- často bojuje s obtížemi v předmětu tělesné výchovy, kdy není schopen odhadnout vzdálenost nebo směr letícího míče,
- ve výtvarné výchově mu splývají barvy podobných odstínů.

K eliminaci nežádoucích vnějších projevů zrakového postižení autorka doporučuje:

- důkladné seznámení s diagnostikou žáka ještě před jeho samotným příchodem do školy k vytvoření představy o úrovni jeho zrakového vnímání,
- důsledné dodržování patřičné vzdálenosti očí od pracovní plochy (min. 30 cm),
- zvětšený text nebo zvýraznění podstatných statí červenou barvou, jelikož právě červená podporuje zrakovou činnost,
- zohlednění typu zrakové vady při volbě místa k sezení slabozrakého (např. při pravostranném výpadku zrakového pole musí dítě sedět vpravo ve třídě, aby mohlo maximálně využít schopností vnímání prostoru vlevo),
- zajištění optimální světelné intenzity s ohledem na ostatní žáky (nejjednodušší varianta se nabízí dosvícení stolní lampou),
- zamezení dopadu slunečních paprsků na lesklé plochy, aby žák nebyl vystavován oslňujícím odleskům, aj.

U nejtěžšího zrakového postižení – nevidomosti je třeba dosáhnout vyváženosti ztráty jednoho z hlavních smyslů kompenzací citlivosti ostatních. Rozvoj a trénink hmatu je současně nezbytností pro písemný projev nevidomých. Veškeré písemnosti jsou transformovány do šestibodového Braillova písma, psaný projev umožňuje Pichtův psací stroj. Hmat hraje v obou případech rozhodující roli. Ludíková (2004) zároveň shledává jako nesmírně prospěšné zapojení odborných pracovníků školených na výcvik prostorové orientace a samostatného pohybu do výuky nevidomého žáka.

2.2 Edukace sluchově postižených žáků

Postižení sluchu má zásadní dopad na vývoj komunikačních schopností. Absence vnímání sluchových vjemů znesnadňuje dorozumívání mluvenou řečí (Maruša In Souralová, 2004).

Otázky výchovy a vzdělávání sluchově postižených jedinců řeší vědní disciplína s názvem surdopedie. V edukačním procesu těchto dětí je rozhodující volba nejefektivnější metody vzájemné komunikace. Při výuce se využívá buďto orální metoda nebo znakový jazyk, případně kombinace obou variant – bilingvální přístup (Řezníčková In Souralová, 2004).

Specifika edukace jednotlivců vychází ze stupně a druhu jejich sluchového handicapu. Bartoňová (2005b) člení žáky na:

- **nedoslýchavé**, pro které je hlavní technickou pomůckou elektronické sluchadlo,
- **ohluchlé** – sluchové postižení vzniklo až v průběhu života, je však rozhodující, zda tomu nastalo již před rozvojem mluvené řeči nebo po něm,
- **preligválně neslyšící** - vývoj řečových schopností je omezen po všech stránkách.

Podmínky vzdělávání žáků s postižením sluchu by dle Bartoňové, Vítkové (2005) měly respektovat:

- právo na výběr přístupu ke vzdělávání (bilingvální nebo orální program),
- kontinuálnost logopedické péče dle potřeby žáka,
- nutné materiální a technické vybavení včetně kompenzačních pomůcek,
- používání běžných i speciálních učebnic a didaktických pomůcek.

2.3 Edukace žáků s narušenou komunikační schopností

Logopedie jako věda o vzdělávání jedinců s vadami řeči se začala vyvíjet v prvních desetiletích 20. století (Peutelschmiedová, 2005). V průběhu postupného vývoje se přecházelo od termínů porucha nebo vada řeči až ke komplexnímu označení: narušená komunikační schopnost (Bartoňová, Vítková, 2005).

Současný přehled a rozdělení poruch komunikačních schopností je velmi rozsáhlé, Klenková (2004) například jmenuje:

- **poruchy řeči:** vývojová dysfázie (neschopnost verbálně komunikovat i při zachování podmínek zajišťujících bezproblémový vývoj v této oblasti), afázie (získaná nemluvnost na základě poškození mozku), mutismus (ztráta řeči v důsledku neurotické či psychické poruchy), elektivní mutismus (výběrová ztráta řeči pojící se na určité negativní zkušenosti nebo postoje),
- **poruchy zvuku řeči:** rhinolalia neboli huhňavost (patologická změna rezonance, nosovosti), palatolalie (narušení komunikačních schopností v důsledku rozštěpu patra),
- **poruchy plynulosti řeči:** koktavost neboli balbuties, breptavost neboli tumultus sermonis (porucha tempa řeči až do nesrozumitelnosti),
- **poruchy artikulace** neboli článkování řeči: dysartie (je zapříčiněná poškozením centrálního nervového systému),
- **poruchy hlasu** nebo **symptomatické poruchy řeči** a další.

V různé formě (viz výše) se poruchy komunikace projevují u velkého počtu žáků a často mohou zapříčiňovat také problémy v psychické oblasti nebo v rovině sociálních vztahů.

Bartoňová (2005b) doporučuje dodržovat následující podmínky vzdělávání:

- zajištění logopedické péče napříč všech vyučovacích předmětů,
- možnost vzdělávání podle individuálních vzdělávacích plánů,
- snížený počet žáků ve třídě a vhodné sociální klima,
- zohlednění důsledků postižení při individuálním hodnocení,
- spolupráce s rodiči, SPC, popřípadě s odbornými lékaři.

2.4 Edukace žáků s poruchou mobility

Porucha mobility neboli hybnosti může vzniknout v důsledku abnormality či poškození biologických faktorů. Může mít trvalý nebo přechodný charakter, organický i funkcionální původ. V každém ohledu se však odráží na celkovém vývoji jednotlivce. Indikace a kontraindikace pohybu zároveň velmi výrazně determinuje celý výchovně-vzdělávací proces (Jonášková, 2004).

Vědní obor zabývající se edukací jedinců s tělesným a zdravotním postižením se nazývá somatopedie. „*Výchovně-vzdělávací cíle jsou pro tělesně postižené podmíněny zdravotním stavem a spjatostí s terapeutickými cíli.*“ (Jonášková, 2004, s. 101). Podle téže autorky je další důležitou determinantou didaktického procesu doba vzniku postižení. Jinak se projevuje dítě s vrozeným postižením, jiným způsobem se chová dítě s tělesným postižením získaným.

Klasifikace pohybových poruch tvoří velmi rozsáhlou skupinu, která zahrnuje například různé druhy centrálních a periferních obrn, deformace částí těla nebo malformace a amputace končetin. V závislosti na míře a rozsahu tělesného postižení Bartoňová, Vítková (2005) doporučují při integraci těchto žáků zajistit následující:

- bezbariérovost prostor (týká se především vozíčkářů),
- vhodné technické vybavení pro pohyb žáků po škole (případně s pomocí asistenta),
- potřebné didaktické pomůcky a pomůcky pro rozvoj manuálních dovedností,
- vybavení pomůckami pro tělesnou výchovu a relaxaci,
- kompenzační pomůcky a další.

2.5 Edukace žáků s mentálním postižením

„*Za mentálně postižené se považují žáci, u nichž dochází k zaostávání vývoje rozumových schopností, k odlišnému vývoji některých psychických vlastností a k poruchám v adaptačním chování.*“ (Bartoňová, 2005b, s. 232).

Pedagogikou mentálně retardovaných jedinců se zabývá psychopedie. Jeden ze základních opěrných pilířů tohoto oboru tvoří samotná klasifikace mentální retardace. Pipeková (2004) uvádí různá členění mentální retardace podle příčin nebo doby vzniku postižení. Nejpodrobněji rozpracovává dělení mentální retardace v závislosti na stupni IQ, jak ji předkládá Světová zdravotnická organizace:

- **lehká mentální retardace** (IQ v rozmezí 50 – 69): maximální mentální úroveň v dospělosti odpovídá věku 9 až 12 let, nejvýraznější obtíže se projevují v prvních letech školní docházky, opožděný vývoj řeči, snížená rozumová kapacita, obtíže při učení, prchlivá paměť,

- **středně těžká mentální retardace** (IQ v rozmezí 35 – 49): maximální mentální úroveň v dospělosti odpovídá věku 6 až 9 let, v 6 až 7 letech dosahují úrovně tříletého dítěte, opožděný vývoj řeči a agramatičnost přetrvávající do dospělosti, rigidní, stereotypní myšlení, mechanická paměť s malou kapacitou,
- **těžká mentální retardace** (IQ v rozmezí 20 – 34): maximální mentální úroveň v dospělosti odpovídá věku 3 až 6 let, značné omezení psychických procesů, trvalá potřeba podpory, řeč tvořena pouze jednotlivými slovy, případně skřeky či nevytvořena vůbec.

Valenta (2004) označuje integraci mentálně postižených žáků za nejnáročnější vůbec a doporučuje systém „batavské školy“ (snížený počet žáků ve třídě za souběžného působení obecného a speciálního pedagoga) nebo zavedení speciální třídy pro mentálně postižené v běžné škole.

Bartoňová (2005b) v relaci s edukačním procesem mentálně retardovaných obecně doporučuje:

- přizpůsobení obsahu učiva mentální úrovni dítěte,
- zajištění odpovídajícího speciálního zařízení a potřebných kompenzačních pomůcek,
- vhodnou úpravu školního prostředí,
- striktní respektování individuálního přístupu.

2.6 Edukace žáků s autismem

Poruchy autistického spektra jsou (jak z medicínského, tak pedagogického hlediska) doposud nepříliš probádanou oblastí s mnoha neznámými. Dokladem pravdivosti tohoto tvrzení je i řazení jedinců s autismem různými autory do odlišných skupin žáků se specifickými vzdělávacími potřebami.

Bartoňová, Vítková (2005) autistické žáky pokládají za podskupinu žáků s mentálním postižením.

Peutelschmiedová (2004, s. 174) v autistech vidí jedince, kteří „*...mají potíže s porozuměním symbolům, což se nejprůrazněji projevuje v oblasti jazyka, řeči a komunikace*“. Proto je řadí do skupiny dětí s narušenou komunikační schopností.

Mühlpachr (2004) se žákům s autismem věnuje zcela samostatně a upozorňuje na nesprávný přístup k autistům (ve vztahu k diagnóze i samotnému vzdělávání), který pramení z neznalosti složité problematiky autistických poruch. Autismus charakterizuje především stereotypy v chování, omezenými zájmy a aktivitami, netolerancí vůči změnám, ulpíváním na neobvyklých předmětech, častým opakováním slov či vět a dalšími specifickými znaky.

Spektrum autistických poruch a etiologie autismu je natolik rozmanitá, že z hlediska pedagogické podpory dítěte s autismem uvádím pouze všeobecně platné zásady podle Vítkové (2004), kterými jsou:

- akceptování dítěte v jeho „jiném bytí“,
- snaha o pochopení významu jeho zdánlivě nesmyslného jednání,
- navázání kontaktu na základě vybudování vzájemné důvěry,
- využití a přizpůsobení veškerých dostupných prostředků (komunikačních i didaktických) individuálním potřebám a možnostem dítěte,
- dodržování řádu a smysluplné posloupnosti napříč veškerými pedagogickými kroky.

2.7 Edukace žáků se sociálním znevýhodněním

Mezi žáky se sociálním znevýhodněním patří jedinci ze sociálně, kulturně nebo jazykově odlišného prostředí, tedy ti žijící v České republice v menšině či k nám přicházející v rámci migrace (Bartoňová, Vítková, 2005).

Bartoňová (2005b) se v této souvislosti zmiňuje také o dětech ohrožených sociálně patologickými jevy, dětech azylantů a účastníků řízení o azyl.

Etnopedagogika jako věda zabývající se vzděláváním těchto jedinců se nachází stále ve stadiu vývoje a studie s ní spojené se soustředí zejména na problematiku vzájemného soužití více etnik, různého jazykového prostředí, na rozdílné edukační prostředí ve škole a v rodině, intelektuální rozdíly v myšlení a další (Bartoňová, Vítková, 2005).

Vysoce frekventovaný problém při integraci žáků se sociálním znevýhodněním do běžných tříd základních škol spatřují autorky (viz výše) v nedostatečné znalosti vzdělávacího jazyka. V oblasti výchovy a vzdělávání Romů se navíc přidružují velmi výrazně odlišné kulturní zvyklosti a tradice. V edukačním procesu sociálně znevýhodněných dětí by vedle nezastupitelné pomoci asistenta pedagoga měla škola využít následující prostředky:

- snížení počtu žáků ve třídě,
- užití vhodných metod a forem práce,
- speciální učebnice a pomůcky,
- zajištění a udržování pravidelné komunikace s rodiči,
- spolupráce s odborníky: psychology, speciálními pedagogy nebo sociálními pracovníky.

3 ALTERNATIVNÍ A AUGMENTATIVNÍ KOMUNIKACE

3.1 Vymezení pojmů

Stěžejním prostředkem pro socializaci, orientaci, porozumění nebo pro vyjádření vlastních potřeb a pocitů je jednoznačně řeč (Bartoňová, 2005b). Schopnost dorozumívání a komunikace vůbec je tedy současně jedním z apriorních předpokladů úspěšného a kvalitního edukačního procesu. Při vzdělávání jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami je nutno využít všech dostupných možností k navázání kontaktu a zprostředkování informací. Nemalé množství vhodných variant nám dnes v této oblasti skýtá nabídka různých forem **alternativní a augmentativní komunikace** (běžně známých pod zkratkou AAK).

Mgr. Edita Beerová se v článku *Aktuální stav užívání prostředků alternativní a augmentativní komunikace* věnuje vysvětlení pojmů a rozvádí některé z možných způsobů tohoto druhu dorozumívání.

Augmentativní komunikací označuje Beerová náhradní komunikační systémy, jež mají za úkol podporovat nedostačující komunikační schopnosti. Jedná se vlastně o rozšiřování mluvené řeči.

Pojem **alternativní komunikace** zahrnuje dle téže autorky takové komunikační systémy, které plně řeč mluvenou nahrazují, jelikož dotyčné osoby nejsou schopny mluvenou řeč používat.

Ani jeden z výše jmenovaných způsobů komunikace nemá v žádném případě nahrazovat třeba jen pouhé zárodky řeči. Jejich záměrem naopak je jakékoli řečové projevy rozvíjet a podporovat.

3.2 Druhy alternativní a augmentativní komunikace

K nejznámějším a nejrozšířenějším komunikačním systémům ve světě vůbec se řadí znaková řeč a prstová abeceda.

- **Znaková řeč** (přesněji znakový jazyk) je základní dorozumívací systém mezi neslyšícími v České republice. Spadá do skupiny vizuálně motorické komunikace a využívá specifické vizuálně pohybové prostředky - tvary, postavení a pohyby rukou, mimiku, pozice hlavy a horní části trupu (Znakový jazyk).

- **Prstová abeceda** – tvoří součást českého znakového jazyka a skrze postavení prstů a dlaně jedné ruky slouží k zobrazení jednotlivých písmen české abecedy. Využívá se nejčastěji k odhláskování cizích slov, jmen nebo odborných termínů, které doposud nemají ustálenou podobu (znak) českého znakového jazyka (Prstová abeceda).

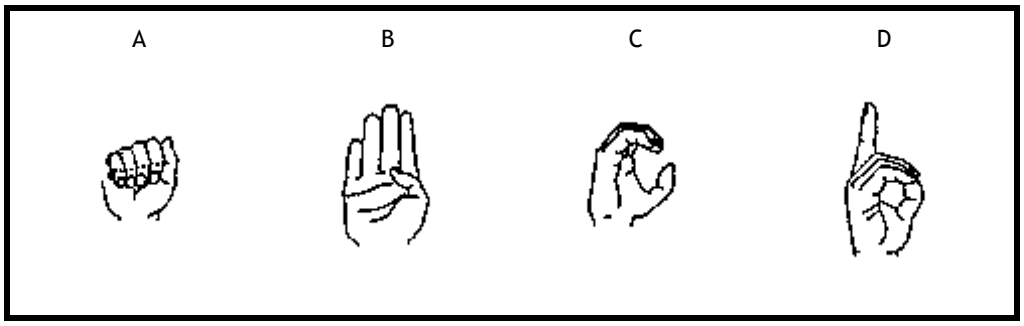

Obrázek 1: Ukázka jednoruční prstové abecedy (Prstová abeceda)

Mezi další často používané formy AAK v České republice Beerová (viz výše) řadí například: znak do řeči, Makaton, piktogramy, obrázkové komunikační symboly PCS (Picture Communication Symbols) a výměnný obrázkový komunikační systém VOKS.

- **Znak do řeči** představuje druh AAK, který pod názvem Teng til tale (TTT) vytvořil dánský speciální pedagog Lars Nygard. Jedná se o kompenzační dorozumívací prostředek, jenž využívá jako formu komunikace především znaků založených na řeči těla a mimice. Nejedná se o samostatný, nezávislý jazyk s vlastním syntaxem nebo mluvnickými pravidly. Při jeho používání není nutné znakovat všechna slova, základní slovník znaků zahrnuje 423 položek rozčleněných do třinácti skupin podle jejich povahy a charakteru. Například: činnosti, vlastnosti, jídlo, oblečení a další. Současně se znaky se využívá pomocných prostředků, jako jsou posunky, prstová abeceda, mimika či postoj těla.

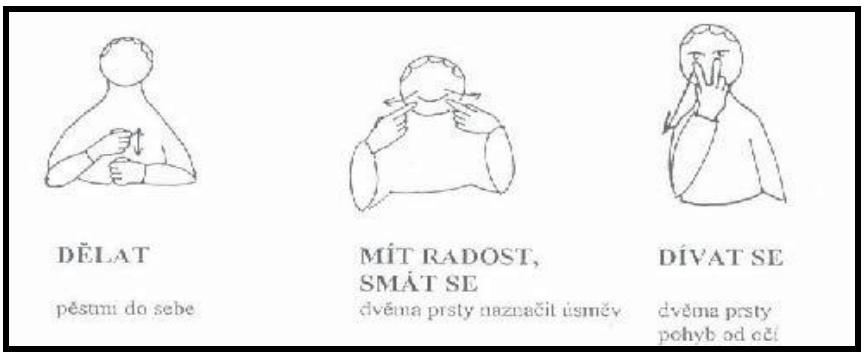

Obrázek 2: Ukázka Znaku do řeči (Beerová)

- **Makaton** neboli jednoduché kresby vyjadřují význam slov, který mají reprezentovat. Vznik slovníku Makaton se datuje do počátku sedmdesátých let dvacátého století. Původně anglický komunikační program se dnes rozšířil natolik, že je mezinárodně uznávaný.

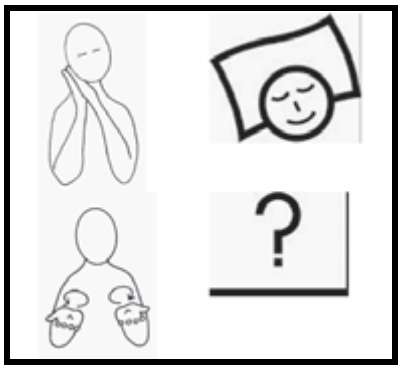

Obrázek 3: Ukázka znaků „spát“, „kde?“ systému Makaton (Beerová)

- **Piktogramy** se v České republice používají v hojné míře a vycházejí z modelu zemí severní Evropy. Beerová uvádí jako autorku české verze Libuši Kubovou. Dílem Kubové je také učebnice Piktogramy z roku 1997 obsahující 735 symbolů podobně tematicky rozdělených na celky, jako tomu bylo i v případě slovníku systému Znak do řeči. Piktogramy mají vzhled bílého symbolu na černém pozadí, význam obrázku může být vyjádřen případně také slovním doplněním pod obrázkem.

Obrázek 4: Ukázka piktogramů, věta: „Babička plete teplý svetr.“ (Beerová)

- **Obrázkové komunikační symboly PCS** (Picture Communication Symbols) vyvinula společnost Mayer-Johnson a oproti piktogramům jsou podstatně realističtější ve snaze vyjádření vztahu symbolu a skutečnosti, kterou má představo-

vat. Systém je tvořen základním souborem zpravidla barevných obrázků (existuje však také jejich černobílá forma), popis doplňující jejich význam bývá nejčastěji umístěn nad obrázkem. Slovníky obsahují více jak 3000 jednotlivých symbolů a dělí se do 6 různých kategorií.

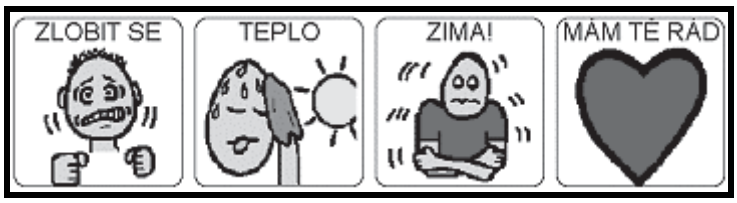

Obrázek 5: Ukázka symbolů PCS (Beerová)

- **Výměnný obrázkový komunikační systém VOKS** označuje Beerová za nováčka mezi AAK. Ve světě je znám pod názvem The Picture Exchange Communication System (PECS) a začal se používat poprvé již v roce 1985 jako podpůrný element rozvoje komunikace u dětí a dospělých jedinců s autismem a jinými komunikačními poruchami. Využívá obrázků na podobné bázi jako u předcházejících systémů alternativní a augmentativní komunikace. Nový prvek je tvořen tím, že komunikující osoba na dané symboly nebo obrázky neukazuje, ale přímo obrázky vyměňuje za zobrazovanou věc nebo činnost. Aktivní složku v procesu komunikace tak tvoří osoba užívající tento druh alternativní a augmentativní komunikace a její okolí reaguje na požadavky.

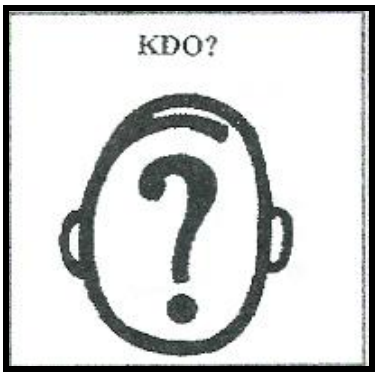

Obrázek 6: Ukázka symbolu VOKS (ADLETTKA)

Dohnalová (2007) jmenuje v souvislosti s různými formami AAK také komunikační systém Bliss nebo metodu facilitované komunikace.

- Autorem **komunikačního systému Bliss** je inženýr rakouského původu Charles K. Bliss. Ten vypracoval univerzální metodu symbolů na základě svého přesvědčení o nízké schopnosti vzájemného dorozumění mezi národy, ve které spatřoval příčinu vzniku válečných konfliktů na celém světě. Systém Bliss by měl být srozumitelný všem lidem bez ohledu na jejich komunikační a kulturní tradice. Místo slov se zde užívá jednoduchých obrázků s elementárním zřetelem na možnost dorozumívání mezi jednotlivými národy (Dohnalová, 2007).

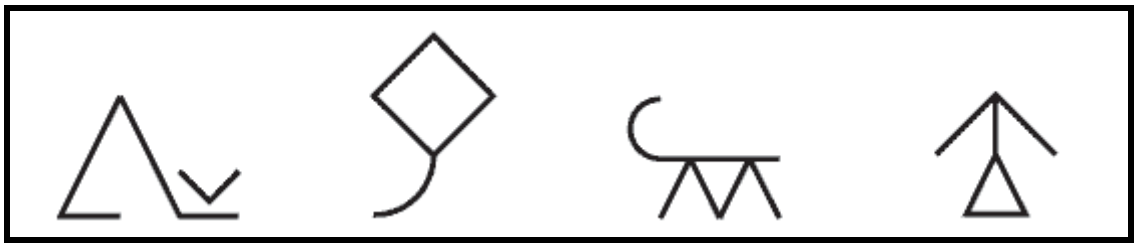

Obrázek 7: Ukázka znaků systému Bliss pro slova: chodidlo, drak, pes, matka (Beerová)

- **Facilitovanou neboli usnadňující metodu komunikace** řadí Dohnalová (2007) do skupiny vhodných forem dorozumívání především s autisty. Jedná se v prvé řadě o mechanickou podporu ruky postiženého rukou facilitátora. Významnou úlohu zde hraje navázání důvěry mezi facilitátorem a klientem. Proces by měl vést k tomu, že facilitátor se nachází pouze v blízkosti klienta, který píše zprávu a stará se o zajištění zpětné vazby a stimulaci pohybu (Klenková, In Dohnalová, 2007).

Systémů AAK existuje celá řada, ale některé (Dosa medoda, bazální stimulace aj.) jsou otázkou spíše speciální pedagogiky a práce s těžce mentálně nebo jinak postiženými žáky, nemají tedy přímou souvislost s profesí asistenta pedagoga v procesu integrace dětí do běžných škol, proto jejich výčet není kompletní.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

4.1 Cíl výzkumu

Cílem empirické části mé bakalářské práce je **zmapování vzdělávacích potřeb asistentů pedagoga v procesu individuální integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžného typu základní školy.**

Mou snahou je přispět k hlubšímu a ucelenějšímu poznání vzdělávacích potřeb asistentů pedagoga, zmapovat nároky kladené na znalostní vybavenost asistentů pedagoga v procesu individuální integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžné třídy základní školy. Zjistit, do jaké míry teoretická základna znalostí těchto pedagogických pracovníků uspokojuje praktické potřeby jejich povolání. Poukázat na možnosti dalšího vzdělávání a na nutnost prohlubování pedagogických znalostí vůbec.

Dále se chci dotknout oblasti motivace asistentů pedagoga k dalšímu vzdělávání stran jejich zaměstnavatelů. Tedy zda zaměstnavatelé umožňují svým zaměstnancům absolvování kurzů, jestli je současně finančně zaštiťují. Jaký je o kurzy zájem a zda asistenti nabízených možností patřičně využívají.

V rovině praktického přínosu této práce bych také ráda poskytla podnět k zamyšlení vedoucích pracovníků nad způsobem maximálního využití potenciálu asistentů pedagoga během výuky, případně upozornila na možné podpůrné prostředky k zefektivnění jejich práce.

4.1.1 Formulace hlavního výzkumného problému

Hlavním úkolem prováděného výzkumu je zodpovědět otázku: **Jak odpovídají vědomosti, dovednosti a zkušenosti asistentů pedagoga získané v procesu studia reálným potřebám školské praxe?**

4.1.2 Výzkumné otázky a dílčí cíle

Domnívám se, že posouzení vzdělávacích potřeb asistentů pedagoga by nebylo možné bez zohlednění kontextu jejich pracovního prostředí, dosavadních pracovních zkušeností, podmínek a možností dalšího vzdělávání. Výzkumné otázky jsem proto rozdělila dle užší specifikace do následujících tematických celků:

A. Jaká je předprofesní úroveň vzdělání asistentů pedagoga a jejich motivace k volbě tohoto povolání?

1. Uveďte, prosím, jaké máte pedagogické vzdělání.
2. Jak dlouho působíte ve funkci asistenta pedagoga?
3. Jaké byly Vaše pohnutky pro volbu současného povolání?
4. Byly Vám ještě před nástupem do zaměstnání známy nějaké kompenzační pomůcky určené dětem se speciálními vzdělávacími potřebami? Pokud ano, prosím, přibližte.
5. Byl/a jste již dříve obeznámen/a se znakovou řečí, prstovou abecedou či některými podobnými formami komunikace? Pokud ano, které to jsou a kde jste se s nimi seznámil/a?

B. Co je konkrétní náplní práce asistenta pedagoga?

6. Popište, prosím, alespoň v hrubých rysech náplň Vaší práce.
7. Pokládáte některou oblast Vaší profese za náročnější než ostatní? Pokud ano, uveďte, prosím, důvod.
8. S jakým typem speciálních vzdělávacích potřeb dětí jste se již profesně setkal/a?
9. Využíváte při své práci znakovou řeč, prstovou abecedu či některé podobné formy komunikace? Pokud ano, uveďte prosím, které to jsou.
10. Navrhl/a nebo byste rád/a navrhl/a na základě svých zkušeností nějakou inovaci usnadňující nebo jiným způsobem prospěšnou pro edukační proces žáka se speciálními vzdělávacími potřebami?

C. Podporují zaměstnavatelé aktivně další pedagogické vzdělávání asistentů pedagoga? Odkud asistenti pedagoga čerpají informace při zvyšování své odbornosti?

11. Absolvoval/a jste nějaké kurzy nebo semináře zaměřené na Vaši profesi? Uveďte, prosím, jejich výčet.
12. Byl/a jste k absolvování kurzu nebo semináře finančně motivován/a stran Vašeho zaměstnavatele či Vám jej přímo nabídnul, případně zaplatil?
13. Uspokojuje současná nabídka kurzů a seminářů Vaše potřeby?
14. Zajímáte se o možnosti ještě dalšího vzdělávání v pedagogické oblasti?
15. Z jakých pramenů čerpáte při zjišťování možných alternativ týkajících se rozšiřování Vaší odbornosti?
16. Kolik času měsíčně věnujete sebevzdělávání?

D. Odpovídá materiální vybavenost školských zařízení podmínkám pro maximální efektivnost práce asistentů pedagoga?

17. Pracujete při výuce s nějakými kompenzačními pomůckami?
18. Disponuje žák vlastními kompenzačními pomůckami nebo jsou tyto výhradně majetkem školy?
19. Pokud jsou kompenzační pomůcky majetkem žáka, je tomu tak z důvodu, že si je škola nemůže dovolit?
20. Byl/a jste s jejich funkcí již dříve obeznámen/a nebo jste se s nimi setkal/a až během zaměstnání?
21. Jsou prostory školy v případě potřeby upraveny odpovídajícím způsobem pro speciální potřeby žáka (např. bezbariérový přístup) nebo jsou v tomto ohledu spíše patrné nedostatky?

E. Jak teoretická východiska pedagogického vzdělání asistentů pedagoga korespondují s realitou a potřebami praxe?

22. Které teoretické znalosti získané během Vašeho studia považujete za stěžejní pro Vaše současné povolání?
23. Které teoretické znalosti naopak při výkonu Vašeho současného povolání nejvíce postrádáte?
24. Setkal/a jste se při procesu integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami s nějakým úskalím nebo těžce řešitelnou situací?
25. Řešil/a jste v souvislosti s integrací žáka se speciálními vzdělávacími potřebami jiné než pedagogické problémy?
26. Shodují se Vaše představy o náplni práce asistenta pramenící z teoretické základny s realitou?
27. Máte na závěr nějaká profesní doporučení, případně osobní vzor pro Vaši práci?

4.2 Výzkumná metoda

Vzhledem k charakteru zkoumané problematiky jsem zvolila za optimální variantu použití **kvalitativního výzkumu**. Podle Hendla (2005) kvalitativní přístup umožňuje získání hloubkového pohledu na zkoumanou problematiku, zprostředkovává podrobnější komparaci jednotlivých případů, citlivě zohledňuje působení kontextu a lokální situace. Právě

výše naznačené aspekty byly rozhodující pro mou volbu kvalitativního šetření, jelikož jím lze odhalit detaily a nuance v různosti vzdělávacích potřeb asistentů.

Za nejčastěji používanou metodu sběru dat v kvalitativním výzkumu označují Švaříček, Šeďová (2007) hloubkový rozhovor. Prostřednictvím **polostrukturovaného hloubkového rozhovoru** jsem se tedy snažila detailně nahlédnout do profesních specifik pedagogických pracovníků na postech asistentů pedagoga. Předem připravené okruhy otázek zaměřené na zkoumanou problematiku jsem v případě potřeby doplňovala a obměňovala během rozhovoru v kontextu s odpověďmi jednotlivými respondentů.

Se souhlasem aktérů jsem z rozhovorů diktafonem pořídila audio záznam a následně provedla jeho transkripci do textové podoby. Takto získaná data jsem použila k dalšímu zpracování.

Prezentaci výsledků výzkumného šetření podrobně uvádím v následující kapitole své bakalářské práce.

4.3 Výzkumný vzorek

Konstrukce vzorku v kvalitativním výzkumu podléhá **pravidlům záměrnosti**, jelikož cílem není reprezentace určité populace, ale definovaného výzkumného problému. Teoretické nasycenosti vzorku lze dosáhnout jeho **graduální konstrukcí**, tedy tak, že vzorek nevytváříme v jednom momentě, ale rozšiřujeme jej v průběhu sběru dat (Švaříček, Šeďová, 2007).

Na základě studia odborné literatury a výše uvedeného postupu jsem se s žádostí o prvotní informace, kde najít kýženou skupinu respondentů, obrátila přímo na Speciálně pedagogické centrum v místě svého bydliště. Vedoucí pracovnice mi ochotně poskytla první kontakty na školy, ve kterých fungují asistenti pedagoga.

Při osobních rozhovorech s pedagogickými pracovníky (ať už s ředitelkou/ředitelem nebo samotnými asistenty pedagoga) jsem pátrala po dalších vhodných kandidátech a sestavila tak skupinu, která čítala celkem desítku dotazovaných (8 žen, 2 muži).

Přestože mě uvedený postup zavedl do více okresů, abych zajistila naprostou anonymitu všech dotazovaných, při prezentaci rozhovorů jsem dotyčným přiřadila namísto jmen zkratky jejich profese (asistent pedagoga = AP) pro větší přehlednost opatřené pořadovým

číslem podle toho, v jaké časové posloupnosti jednotlivé rozhovory probíhaly. Základní údaje získané z rozhovorů jsem seřadila do následující tabulky.

Asistent pedagoga			**Klient**	
označení pohlaví	délka praxe	pedagogické vzdělání	počet klientů	diagnostika SPC
AP_1 žena	2 roky	Střední pedagogická škola	1	autismus
AP_2 žena	3 měsíce	VOŠ Sociální pedagogika	1	autismus
AP_3 muž	2 roky	Střední pedagogická škola	1	mentální postižení
AP_4 žena	2 roky	Střední pedagogická škola, VŠ Speciální pedagogika	2	sluchové postižení, tělesné postižení
AP_5 žena	5 let	dvouletý kurz Speciální pedagogika	více	mentální postižení, kombinované postižení
AP_6 žena	3 roky	kurz asistenta pedagoga	2	porucha chování, autismus
AP_7 žena	3 roky	Střední pedagogická škola, VOŠ Sociální pedagogika	2	kombinované postižení, zrakové postižení
AP_8 žena	5 let	kurz asistenta pedagoga	více	hyperaktivita v kombinaci s poruchami dys
AP_9 muž	6 měsíců	VOŠ Sociální pedagogika	1	tělesné postižení
AP_{10} žena	5 let	kurz asistenta pedagoga	více	mentální porucha, porucha chování

Tabulka 1: Specifikace výzkumného vzorku

4.4 Vstup do terénu, sběr dat

Vstup do terénu jsem započala v září roku 2009 návštěvou Speciálně pedagogického centra, kde jsem obdržela „startovní“ kontakty na základní školy, ve kterých fungují asistenti pedagoga. Jelikož jsem nedisponovala přímým spojením na asistenty, oslovila jsem nejdříve s žádostí o spolupráci ředitelky/ředitele jednotlivých škol.

S řídícím pracovníkem jsem si vždy nejprve telefonicky dohodla termín schůzky a při osobním setkání upřesnila důvod své návštěvy. Všichni mnou oslovení mi ochotně přislíbili pomoc a nakontaktovali mě na své podřízené.

Švaříček, Šeďová (2007) usuzují, že kvalitu získaných dat v kvalitativním výzkumu velmi silně ovlivňuje především důvěra aktérů výzkumného šetření vůči výzkumníkovi. Tedy fakt, že jsem jednala se svolením ředitelky/ředitele školy, se následně pozitivně projevil během rozhovorů s asistenty. Nevstupovala jsem mezi ně jako naprosto cizí člověk, ale jako někdo „schválený“ jejich nadřízeným. Vzájemnou důvěru dále umocnila laskavá nabídka ředitelek/ředitelů, abychom k uskutečnění rozhovorů použili volného kabinetu nebo třídy. Rozhovory tedy probíhaly takzvaně na domácí půdě asistentů a navíc bylo tímto způsobem zajištěno naprosté soukromí.

Průběh rozhovorů měl pokaždé podobný scénář. Po vzájemném úvodním představení a opětovném stručném nastínění důvodu mé návštěvy (základní informace již dotyčným podal jejich nadřízený, když je informoval o tom, že je budu kontaktovat) jsem zopakovala ujištění o anonymitě, požádala o souhlas s pořizováním zvukového záznamu a k následnému využití získaného materiálu pro svůj výzkum. Také jsem podotkla, že rozhovor bude trvat přibližně 30 minut, aby respondenti měli představu o časovém harmonogramu.

Jádro rozhovoru vyplnily mnou předem připravené otázky, do kterých jsem se snažila zahrnout veškeré oblasti zkoumané problematiky. V závislosti na různosti odpovědí jsem flexibilně reagovala nutnou drobnou úpravou ve formulaci otázky, případně jsem položila doplňující dotaz, abych docílila kýžené hloubky rozhovoru.

Závěrem jsem respondentům poděkovala za jejich ochotu a vstřícnou spolupráci, opět se dotázala, zda není ještě něco důležitého, co by k našemu rozhovoru chtěli doplnit, a sdělila jim, kdy a kde v případě zájmu mohou nalézt konečnou verzi mé bakalářské práce.

Co nejdříve po absolvování rozhovoru jsem si znovu přehrála celý pořízený audio záznam a pustila se do jeho přepisu. Abych se takto v získaných datech orientovala co možná nejlépe i po uplynutí delšího časového úseku, pomáhala jsem si při jejich přepisu zaznačením některých nonverbálních komunikačních projevů respondentů v určitých okamžicích (například mimika obličeje, tón hlasu).

Z deseti realizovaných rozhovorů se mi podařilo získat několikahodinový zvukový záznam a následným přepisem textově i obsahově velmi bohatý materiál, který jsem použila k další analýze. Poslední rozhovor se po vzájemné dohodě uskutečnil v únoru roku 2010.

5 PREZENTACE A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

K analýze získaných dat jsem využila **otevřeného axiálního selektivního kódování** (Švaříček, Šeďová, 2007). Díky tomuto postupu vyplynulo rozčlenění respondentů do dvou signifikantních skupin, které se liší především úrovní dosaženého vzdělání a délkou praxe v oboru asistent pedagoga. Zjištěný fakt zohledňuji při vyhodnocování jednotlivých tematických celků i při celkovém hodnocení.

5.1 Analýza výzkumných dat

A. Jaká je předprofesní úroveň vzdělání asistentů pedagoga a jejich motivace k volbě tohoto povolání?

Jak již bylo prezentováno v první kapitole teoretické části této bakalářské práce, postoj ke vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami v českých zemích prošel během posledního desetiletí řadou vývojových změn a profese asistenta pedagoga, která je s danou problematikou úzce spjata, se u nás zatím stále řadí mezi incipientní pedagogické odvětví. Tato realita se odráží také v otázce stupně dosaženého pedagogického vzdělání a v oblasti motivace k volbě povolání asistenta pedagoga.

Respondenty lze dle zjištěných informací rozdělit do **dvou signifikantních skupin**:
První skupinu představují pracovníci působící ve funkci asistenta pedagoga delší dobu nebo již od počátku vzniku profese, kdy se potřebná legislativa teprve utvářela a odborná způsobilost byla ve většině případů získána absolvováním kurzů či středoškolským pedagogickým vzděláním bez užší specializace.

Příklad:

Výzkumná otázka: Uveďte, prosím, jaké máte pedagogické vzdělání.

AP_5: *„Dvouletý nástavbový kurz Speciální pedagogiky akreditovaný ministerstvem školství.“*

AP_8: *„Mám kurz asistenta pedagoga.“*

Výzkumná otázka: Jak dlouho působíte ve funkci asistenta pedagoga?

AP_5: *„V podstatě pět let.“*

AP_8: *„Pět let.“*

Druhá skupina je reprezentována asistenty pedagoga s kratší dobou praxe, jejichž pedagogické vzdělání vychází z oblastí zaměřených na edukaci jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami.

Příklad:

Výzkumná otázka: Uveďte, prosím, jaké máte pedagogické vzdělání.

AP_2: *„Jsem diplomovaný specialista v oboru Sociální pedagogika.“*

AP_9: *„Vystudoval jsem sociální práci na Caritas VOŠ sociální Olomouc, kde jsme měli i základy obecné a speciální pedagogiky u závěrečných zkoušek.“*

Výzkumná otázka: Jak dlouho působíte ve funkci asistenta pedagoga?

AP_2: *„Teprve třetí měsíc.“*

AP_9: *„Půl roku.“*

Výrazným motivačním činitelem pro volbu povolání asistenta pedagoga prolínající se oběma skupinami je:

- **záliba v práci s dětmi a ochota pomáhat**.

Příklad:

Výzkumná otázka: Jaké byly Vaše pohnutky pro volbu současného povolání?

AP_4: *„Během praxe při studiu na pedagogické škole jsem zjistila, že práce s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami je mi velmi blízká.“*

AP_6: *„Ráda pracuji s dětmi a pomáhám.“*

Motivací pro dlouhodobě působící asistenty pedagoga dále byla:

- **osobní zkušenost s dítětem se specifickými vzdělávacími potřebami**
- **pracovní nabídka**
- **náhoda**

Příklad:

Výzkumná otázka: Jaké byly Vaše pohnutky pro volbu současného povolání?

AP_1: *„Byla to naprostá náhoda. Původně mě požádala moje známá o záskok na půl roku za mateřskou dovolenou. Mělo to být jen do konce páté třídy, ale můj žák potřeboval asistenta i nadále, tak jsem zůstala.“*
AP_5: *„Moje dcera, když nastoupila na základní školu, tak měla velké problémy, které souvisely s dřívějším narozením a rozhodovali jsme se, jestli ji nemáme dát na zvláštní školu. Řešili jsme její možnosti a tehdy jsem zjistila, že velmi záleží na přístupu rodiče k dítěti, na tom, jaký je pedagog a rozhodla jsem se, že pokud se mi nějakým způsobem podaří, aby dcera mohla dokončit běžnou školu, že budu těmhle dětem pomáhat.“*

Krátce působící asistenti pedagoga byli k volbě povolání motivováni také:

- **zaměřením studia**
- **dlouhodobějším zájmem o práci s handicapovanými dětmi**

Příklad:

Výzkumná otázka: Jaké byly Vaše pohnutky pro volbu současného povolání?
AP_7: *„Když jsem odcházela ze základní školy a splnila jsem přijímací zkoušky na SPgŠ v Přerově, tak již tehdy jsem věděla, že chci v jakékoli podobě pracovat s lidmi. Nejvíce mě lákala práce s handicapovanými dětmi. Po složení absolutoria na VOŠ pedagogické jsem byla ráda, že mi byla nabídnuta práce asistentky pedagoga, protože je to relativně nová oblast v rámci školství. Dost mě tato práce lákala.“*

Ze zákona požadované vzdělání asistenta pedagoga zabírá poměrně širokou škálu variant, která sahá od možnosti absolvování akreditovaného asistentského kurzu až po ukončené vysokoškolské studium. Rozsah a hloubka teoreticky osvojených znalostí se následně odráží v praxi těchto pedagogických pracovníků. Povědomí o užívání kompenzačních pomůcek nebo o formách AAK jsou často nezbytnou součástí jejich každodenní pracovní náplně.

Respondenti s vyšším stupněm vzdělání **disponují potřebnými informacemi právě díky kvalitní teoretické základně** vybudované během vlastního studia.

Příklad:

Výzkumná otázka: Byl/a jste již dříve obeznámen/a se znakovou řečí, prstovou abecedou či některými podobnými formami komunikace? Pokud ano, které to jsou a kde jste se s nimi seznámil/a?

AP_7: *„Ano, byla jsem s těmito formami komunikace seznámen,a a to na VOŠ pedagogické a sociální v Kroměříži. Zde jsem docházela do kroužku znakové řeči a trochu jsem se naučila Braillovo písmo, které jsem si vyzkoušela napsat i pomocí Pichtova psacího stroje pro zrakově handicapované. Také jsme se učili, jak komunikovat s autistickými dětmi, a to pomocí obrázků.“*

Naopak respondenti s maximálně středoškolským pedagogickým vzděláním nejčastěji **čerpají ze zkušeností až během zaměstnání**, učí se takzvaně „za pochodu“.

Příklad:

Výzkumná otázka: Byly Vám před nástupem do zaměstnání známy nějaké kompenzační pomůcky určené dětem se speciálními vzdělávacími potřebami? Pokud ano, prosím, přibližte.

AP_1: *„Ne. Jen asi 14 dní před nástupem jsem se chodila dívat, jak a s čím pracuje dosavadní asistentka. Tady jsem odkoukala některé vizuální pomůcky třeba do hodin matematiky a jazyků. Šlo hlavně o barevnost. Například barevně přepsané časování, předložky a tak různě.“*

B. Co je konkrétní náplní práce asistenta pedagoga?

Asistent pedagoga pracuje vždy pod metodickým vedením učitele a náplň jeho práce koresponduje s individuálními potřebami jeho klienta – žáka se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen SVP).

Spektrum činností asistenta pedagoga se různí také v závislosti na jeho odborné kvalifikaci a délce dosavadní pedagogické praxe (jak bylo blíže specifikováno v kapitole 1.4). U mnou dotazovaných respondentů se jednalo o:

- **přípravu na vyučování** (vč. přípravy pomůcek)

- **pedagogickou a výchovnou činnost (**ve vztahu k žákovi s SVP i ostatním žákům)
- **pomoc žákovi s SVP v ostatních oblastech** (sebeobsluha, stravování)
- **pomocné výchovné práce**
- **vedení agendy** (týkající se žáka s SVP)

Příklad:

Výzkumná otázka: Popište, prosím, alespoň v hrubých rysech náplň Vaší práce.
AP_2: *„Jsem ve škole už v sedm hodin a připravuji si, co bude na ten den potřeba. Například přehledy do angličtiny zalisovávám, aby byly pevné, protože papíry hodně krčí.“* (Hovoří o žákovi.) *„Během rozvrhu jsem s ním ve vyučování a pomáhám mu, když něčemu nerozumí nebo když si nestíhá dělat zápisky, tak si je poznamenávám já a on si je pak ode mě přepisuje. Po vyučování kontaktuji jeho maminku, jak probíhal den, informuji ji, co má za úkoly. Dále si vedu zápisky, v čem byl problém, případně jak jsem situaci řešila. Poznámky mi slouží jako podklad pro garanta, když s ním konzultuji.“*
AP_5: *„Takže: přebírám dítě od rodičů, zajistím, aby bylo převlečeno, aby se dostavilo do třídy a na základě pokynů pedagoga s ním vykonávám konkrétní vzdělávací činnost. Potom je velká přestávka a malé přestávky, takže se zajišťuje, aby si děti odpočinuly, nějaká ta hygiena, dohled nad způsobem stravování, podávání svačinky. Potom se jde na oběd, takže se zajistí podávání oběda, případně dopomoc s jídlem.“*

Asistenti pedagoga s vyšším stupněm vzdělání mimo uvedené činnosti navíc v případě potřeby využívají v rámci komunikace s žákem s SVP různé **formy AAK.**

Příklad:

Výzkumná otázka: Využíváte při své práci znakovou řeč, prstovou abecedu či některé podobné formy komunikace? Pokud ano, uveďte, prosím, které to jsou.
AP_4: *„Využívala jsem znakový jazyk.“*
AP_7: *„Ano, musela jsem se naučit psát a číst Braillovo písmo. “*

Přes různorodost pracovní náplně asistentů pedagoga, jež je prvořadě determinována potřebami integrovaného jedince, se stratifikace respondentů výrazně projevuje také v jejich

inovativním přístupu k práci a zapojení vlastních prvků do edukačního procesu žáků s SVP.

Asistenti pedagoga s vyšším odborným nebo vysokoškolským vzděláním jsou i přes relativně mnohdy velmi krátkou dobu pedagogické praxe schopni kupříkladu navrhnout:

- **individuální výklad složitějšího učiva**
- **redukci učiva**
- **speciální učební pomůcky**

Příklad:

Výzkumná otázka: Navrhl/a nebo byste rád/a navrhl/a na základě svých zkušeností nějakou inovaci usnadňující nebo jiným způsobem prospěšnou pro edukační proces žáka se speciálními vzdělávacími potřebami?

AP_4: *„Jako asistentka pedagoga si sama tvořím materiály a pomůcky potřebné k výuce. Domnívám se, že vzhledem k nabídce na trhu toto činí každý speciální pedagog – asistent pedagoga. Nyní jsem například vytvořila hůlkovou písanku navazující na stávající od nejmenovaného nakladatelství. Je však nereálné tuto písanku vydat.“*

AP_7: *„Myslím, že když je probíráno obtížné učivo, tak by bylo dobré, kdyby mohl jít asistent pedagoga s handicapovaným žákem do prázdné třídy a učivo žákovi mohl vysvětlit v klidu. To samozřejmě není nemožné, stačí domluva s učitelem, ale ne všichni učitelé s tímto postupem souhlasí.“*

Oproti tomu pedagogičtí asistenti s nižším stupněm vzdělání nechávají tuto aktivitu zcela v rukou učitelů, i když někteří z nich působí ve funkci již řadu let. Většinou tomu tak je z důvodu:

- **nedostatečných kompetencí**
- **nepovažují to za náplň své práce**
- **netroufají si**

Příklad:

Výzkumná otázka: Navrhl/a nebo byste rád/a navrhl/a na základě svých zkušeností nějakou inovaci usnadňující nebo jiným způsobem prospěšnou pro edukační proces žáka se speciálními vzdělávacími potřebami?

AP_1: *„Na to bych si netroufla.“* (Smích.)

AP_8: *„To bych řekla, že je spíš kompetencí přímo pedagoga.“*

AP_{10}: *„Ne, není to náplň mé práce.“*

C. Podporují zaměstnavatelé aktivně další pedagogické vzdělávání asistentů pedagoga? Odkud asistenti pedagoga čerpají informace při zvyšování své odbornosti?

Sebevzdělávání v oboru a teoretická připravenost by měly tvořit jednu z elementárních komponent profesních kompetencí každého zaměstnance. Je-li tímto zaměstnancem pedagogický pracovník činný v edukačním procesu, domnívám se, že snahy dále se vzdělávat jsou o to více žádoucí.

Funkce asistenta pedagoga se navíc řadí mezi incipientní a tudíž stále se vyvíjející pedagogické odvětví a vzdělávání těchto pracovníků je přímo nezbytně nutné. Onoho faktu jsou si dobře vědomi ředitelky/ředitelé všech škol zaměstnávajících asistenty. Svým zaměstnancům bez výjimky **umožňují absolvování pedagogických kurzů a seminářů**, ve většině případů **jim je také hradí.**

Příklad:

Výzkumná otázka: Absolvoval/a jste nějaké kurzy nebo semináře zaměřené na Vaši profesi? Uveďte, prosím, jejich výčet.

AP_5: *„V hlavě to takhle nespočítám, ale pravidelně každý rok absolvuji čtyři až pět seminářů nebo kurzů, které jsou zaměřené na nějaké oblasti speciální pedagogiky. Takže jsem byla třeba v Praze dvakrát, tam byly alternativní komunikace s nekomunikujícími klienty, jednalo se autisty a podobně. Dál jsem absolvovala různé semináře pro nevidomé žáky - prostorová orientace a další.“*

AP_8: *„Semináře se zaměřením na komunikaci asistenta pedagoga. To se jmenovalo Modul asistenta pedagoga…“*

Výzkumná otázka: Byl/a jste k absolvování kurzu nebo semináře finančně motivován/a stran Vašeho zaměstnavatele či Vám jej přímo nabídnul, případně zaplatil?
AP_4: *„Zaměstnavatel mi občas kurzy nabízí, často si je však vyhledávám sama. Dosud mi byly náklady spojené s kurzem či seminářem vždy proplaceny…“*
AP_7: *„Ano, kurz Braillova písma mi zaměstnavatel zaplatil.“*

Potřebu dále se vzdělávat v pedagogické oblasti pociťují téměř všichni respondenti a kromě zmiňované účasti na kurzech a seminářích jim jako zdroj informací slouží:

- **internet**
- **odborná literatura**
- **časopisy**
- **studijní materiály z VŠ**
- **konzultace s pedagogem**
- **návštěvy SPC**
- **zkušenosti rodičů dítěte s SVP**
- **vlastní praktická zkušenost**

Příklad:

Výzkumná otázka: Z jakých pramenů čerpáte při zjišťování možných alternativ týkajících se rozšiřování Vaší odbornosti?
AP_1: *„Na začátku jsem si sama sehnala pár knih o autismu, něco málo bylo i na internetu a asi dvakrát jsem byla na konzultaci ve Speciálně pedagogickém centru.“*
AP_2: *„Z materiálů z vysokoškolského studia.“*
AP_{10}: *„Časopisy, knihy, internet.“*

D. Odpovídá materiální vybavenost školských zařízení podmínkám pro maximální efektivnost práce asistentů pedagoga?

Integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je proces náročný nejen po psychosociální stránce. Zároveň vyžaduje potřebné materiální vybavení školy. Během výuky je nutno pracovat se speciálními učebními pomůcky, případně se speciální technikou. Připravenost školních zařízení se v tomto směru ukázala jako adekvátní a zahrnovala:

- **speciální učebnice**
- **vizuální pomůcky vyrobené asistentem pedagoga**
- **speciální počítačovou techniku**
- **kompenzační pomůcky usnadňující pohyb žáka s SVP**
- **jiné technické pomůcky**

Příklad:

Výzkumná otázka: Pracujete při výuce s nějakými kompenzačními pomůckami?

AP_1: *„S těmi vizuálními, co si vyrábím. A ještě jsme občas používali míček na mačkání, když byl rozčílený nebo ve stresu, aby se uklidnil.“*

AP_7: *„Prvnímu chlapci jsem vyráběla zvláštní pomůcky. Byla jich obrovská škála. Uvedu jen hrst. Vyráběla jsem speciální pexesa, zpracovávala jsem testy a písemky do všech předmětů, to znamená doplňovačky, obrázky, kartičky a další. Do anglického jazyka jsem mu vytvářela velké barevné karty s anglickými slovy, písemky. Také měl počítač se speciálními programy… Nyní pracuji se zrakově handicapovaným chlapcem. Používáme již jmenovaný Pichtův stroj, speciální papíry, speciální gumovou podložku na rýsování, speciální rýsovací soupravu pro zrakově handicapované, dymopásky, což jsou krátké pásky, které má nalepené na učivu, aby rozeznal, co je složka CH, co M a tak. Také používá speciální počítač s hlasovým výstupem a k tomu přísluší Braillova tabulka. Samozřejmě používá učebnice, které jsou přepsané v Braillově písmu, takže přesně ví, co čtou v učebnici děti vidící. Také má speciální mapy do zeměpisu. Země, oceány, pevniny v nich jsou protlačené, takže pro zrakově handicapované výborně hmatatelné. V tělesné výchově používáme velké pěnové míče s rolničkou (když hrajeme fotbal). Používáme dlouhé lano s rolničkami, pípák, což je krabička, která píská…“*

Klíčovou roli v procesu školské integrace tělesně nebo zrakově handicapovaných žáků sehrává míra samostatnosti žáka ve smyslu jeho samostatného pohybu. Asistent pedagoga by se měl zapojovat pouze tehdy, je-li jeho pomoc bezpodmínečně nutná a rozvíjet tak maximální autonomii a pocit soběstačnosti svého klienta. V důsledku ekonomické náročnosti těchto úprav jsou však ještě v některých školách patrné nedostatky.

Optimální architektonické řešení prostředí představuje:

- **jednoduchou členitost budovy**
- **bezbariérovost prostor**
- **orientační vodící pásky pro nevidomé**

Příklad:

Výzkumná otázka: Jsou prostory školy v případě potřeby upraveny odpovídajícím způsobem pro speciální potřeby žáka (např. bezbariérový přístup) nebo jsou v tomto ohledu spíše patrné nedostatky?

AP_5: *„Řekla bych, že na našem pracovišti je všechno v pořádku. Bezbariérový přístup i nutné úpravy toalety.“*

AP_6: *„Prostory školy nijak upraveny nejsou.“*

AP_7: *„Ve škole, kde působím, nedostatky přetrvávají. Problémem je hlavně členitost budovy. Škola je také dost rozsáhlá, takže orientace v ní je pro žáka, se kterým pracuji, velmi náročná. Stále musíme orientaci v budově procvičovat. Když se k tomu přičte pohyb mezi ostatními žáky školy, hlavně o přestávce, tak nastává opravdu velký problém. Žák se musí pohybovat velmi opatrně. Na škole schází vodící pásky nebo jakékoliv styčné body, trasu musí mít žák v hlavě.“*

E. Jak teoretická východiska pedagogického vzdělání asistentů pedagoga korespondují s realitou a potřebami praxe?

Již úvodní stratifikace výzkumného vzorku nastiňuje, že pedagogické vzdělání respondentů je vedle osobnostních předpokladů a délky praxe podstatnou determinantou celého integračního procesu. Hloubka a rozsah vědomostí z různých oblastí pedagogiky, přehled v oblasti legislativy nebo znalost psychologie se následně prolínají do působení asistentů pedagoga v celém rozsahu jejich činnosti.

Řešení problémů ve spojitosti s fenoménem postižení nebo jiné obtížně řešitelné situace související s integrací žáka se specifickými vzdělávacími potřebami do kolektivu jsou běžnou praxí této profese. Nejčastěji se asistenti pedagoga musejí potýkat s:

- **kázeňskými a výchovnými problémy**
- **problémy s organizací výuky**
- **nevzdělaností pedagogů v oblasti speciální pedagogiky**

Příklad:

Výzkumná otázka: Setkal/a jste se při procesu integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami s nějakým úskalím nebo těžce řešitelnou situací?

AP_1: *„Ze začátku byl největší problém v jeho chování. Byl vznětlivý a hrubý, ale naučili jsme se to zvládat. Víc jsem ho zapojila do sebehodnocení a sebekontroly. Vedla jsem mu deníček, kam jsem zapisovala, jak se ten den choval. Když byl celý den hodný, dostal hvězdičku a měl z toho radost.“*

AP_{10}: *„Byla u nás dívenka s lehkým mentálním postižením. Její znalosti odpovídaly v některém předmětu třetí třídě, v jiném čtvrté a tak podobně. Sjednotit tedy rozvrhy, doladit poznatky od několika učitelů bylo problematické. Prostě ta organizace. To bylo těžké.“*

Z odpovědí respondentů je dále patrné, že jejich představy o náplni práce asistenta pedagoga se do značné míry rozcházejí s realitou.

Asistenti pedagoga s vyšším pedagogickým vzděláním však vesměs uváděli méně podstatné rozpory mezi očekáváním a skutečnou náplní jejich práce. Do pracovního procesu přicházeli lépe „vybaveni“ a jejich rozdílné očekávání se týkalo pouze dílčích oblastí profese, jako jsou:

- **komunikace s rodiči**
- **pomocné práce**

Příklad:

Výzkumná otázka: Shodují se Vaše představy o náplni práce asistenta pramenící z teoretické základny s realitou?

AP_2: *„Myslela jsem si, že půjde hlavně o tu přípravu a pomoc ve vyučování, ale nikde už není zdůrazněna ta komunikace s rodiči nebo příprava po vyučování. Taky jsem nevěděla, že jako pracovník školy budu mít i jiné náplně práce, jako jsou dozory v šatně nebo v jídel-*

ně. Jevilo se mi to tak, že asistent pomáhá při výuce a podobně, ale nevěděla jsem, že k tomu patří i ten zbytek, o kterém už se tolik nemluví.“ (Úsměv.)
AP_9: *„Celkem ano.“*

Absolventi kurzů pro asistenty nebo středoškolsky vzdělaní asistenti pedagoga oproti tomu měli naprosto odlišné představy o náplni své práce nebo vůbec nebyli připraveni na:

- **celkovou náročnost**
- **rozsah povinností**

Příklad:

Výzkumná otázka: Shodují se Vaše představy o náplni práce asistenta pramenící z teoretické základny s realitou?
AP_1: *„Zpočátku se mi zdálo všechno složité a vyčerpávající. Bylo toho moc. Ale teď, když vidím výsledky, mám z toho dobrý pocit.“*
AP_{10}: *„V žádném případě! Po absolvování kurzu jsem měla jen mlhavou představu o náplni práce a hlavně o její náročnosti. Představovala jsem si to podstatně jednodušeji.“*

5.2 Sumarizace výsledků výzkumu

Koncepce výzkumného šetření korespondovala s rozdělením výzkumných otázek do dílčích kategorií, které sledovaly oblasti: **motivace a vzdělání asistentů pedagoga, náplň práce asistentů pedagoga, jejich další vzdělávání v oboru, materiální vybavení škol a srovnání teoretických znalostí asistentů pedagoga s potřebami praxe.**
Z odpovědí respondentů je patrné, že **motivace k volbě povolání asistenta pedagoga a vzdělání** jsou úzce propojeny. Dlouhodobější zájem o profesi a zaměření studia stejným směrem se pozitivně odráží ve znalostech pomůcek pro sebeobsluhu, k chůzi, rehabilitačních pomůcek a speciální učební techniky (PC s hlasovým výstupem aj.). Absolventi vyšších odborných nebo vysokých škol se v rámci hodin speciální pedagogiky seznamují také s Braillovým písmem, znakovou řečí, prstovou abecedou a dalšími formami alternativní a augmentativní komunikace, které mohou následně uplatnit při procesu integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Asistenti pedagoga s nižším stupněm pedagogického vzdělání s těmito prostředky nejsou obeznámeni vůbec ani s nimi nepracují.

Náplň práce asistentů pedagoga se odvíjí od konkrétních potřeb žáka se speciálními vzdělávacími potřebami. Těžiště jejich činnosti spočívá v pomoci svému svěřenci během vyučovacích hodin, v případě potřeby i o přestávkách. Asistent pedagoga také komunikuje s rodinou integrovaného žáka, připravuje pomůcky do výuky, vykonává pomocné práce, jako jsou dozory na chodbách nebo v šatnách. Z výzkumu vyplývá, že vysokoškolsky vzdělaní asistenti pedagoga jsou aktivnější při výrobě speciálních pomůcek, na základě individuální práce s žákem a sledování jeho školního výkonu jsou schopni i po krátké době navrhnout například redukci učiva nebo úpravu podmínek (výklad složitější látky ve volné třídě, kde se žák může lépe koncentrovat). Jejich kolegové s maximálně středoškolským pedagogickým vzděláním se k těmto krokům necítí kompetentní.
Takřka všichni dotazovaní respondenti si uvědomují nutnost neustálého **prohlubování svých pedagogických znalostí.** Možnost absolvování kurzů a seminářů nevyhledávají pouze asistenti pedagoga s chybějícím vyšším stupněm vzdělání, ale také erudovaní pracovníci, kteří tak chtějí více proniknout do oblastí speciální pedagogiky nebo problematiky jednotlivých postižení. Zaměstnavatelé tyto snahy podporují a finančně zaštiťují.

Časté úskalí integrativního školství představuje jeho ekonomická náročnost. Nemalé prostředky vynaložené na **bezbariérovou úpravu prostor** nebo jiná nutná architektonická řešení (například vodící lišty pro slepce) značně zatěžují rozpočet škol. Z tohoto důvodu jsou na některých školách stále patrné nedostatky. Korespondují-li však úpravy prostor plně s potřebami handicapovaného jedince, usnadňuje to práci asistenta pedagoga a zároveň napomáhá samostatnosti a soběstačnosti integrovaného žáka, což je jeden z cílů integračního procesu. **Materiální vybavení škol** se jeví jako odpovídající. Speciální technika (PC s hlasovým výstupem, Pichtův psací stroj), kompenzační pomůcky (speciální lavice a židle, chodítka) a jiné (speciální mapy, učebnice, pomůcky do tělesné výchovy) jsou dostupné.

Předkládaná teoretická východiska i samotný realizovaný výzkum dokládají, že **škála znalostí, kterými by měli asistenti pedagoga být vybaveni, je nesmírně široká.** Přehled v oblasti obecné pedagogiky, didaktiky a metodiky jednotlivých předmětů, dále znalosti ze speciální pedagogiky, psychologie, legislativy nebo dobré komunikační schopnosti – to vše by měl asistent pedagoga ovládat. Ukazuje se však, že lidé pracující v diskutované oblasti od dob, kdy se profese asistenta pedagoga nacházela takřka ve svém „prenatálním“ vývoji, často mají pouze základní vzdělání doplněné kurzem pro asistenty pedagoga a v praxi spo-

léhají převážně na své zkušenosti. Prohlubování znalostí se po letech věnují méně intenzivně. Do zaměstnání navíc přicházeli jen s mlhavou představou o náročnosti jejich budoucího povolání.

Asistenti pedagoga s vyšší mírou specializovaného vzdělání se touto cestou cíleně připravují na své budoucí povolání a jsou schopni kontinuálního zapojení do pracovního procesu. Mohou se věnovat závažnějším postižením a adekvátně suplovat úlohu pedagoga při práci s handicapovaným jedincem. Dokážou aplikovat různé výukové metody a formy práce i lépe komunikovat s rodinou žáka či žákem samotným.

ZÁVĚR

Tak jako ve všech oblastech života a ekonomiky, lidé jsou alfou a omegou úspěchu. Pokud zde hovoříme o oblasti práce s handicapovanými jedinci, pak pro ni toto pravidlo platí dvojnásob.

Z výzkumného šetření zřetelně vyplynula stratifikace respondentů do dvou signifikantních skupin. Jednak jsou zde asistenti pedagoga, kteří přes svou několikaletou praxi v oboru disponují veskrze minimálním pedagogickým vzděláním. K volbě současného povolání je přivedla náhoda nebo jednoduše pracovní nabídka. Dotyční vykazují shodné rysy nižší úrovně specializace, méně aktivní přístup k aplikaci vlastních prvků do výuky nebo potíže při řešení konfliktních situací. Nízké povědomí o možnostech a trendech v dané oblasti, stejně jako absence impulsů ke zlepšení, pak vedou k profesní „ospalosti" a pocitu, že se vše dá naučit praxí.

Druhá skupina zahrnuje lidi mladé, aktivní, s vyšší mírou specializovaného vzdělání. Zde je patrný zcela jiný přístup k praxi. Tito lidé považují své povolání většinou za životní poslání, jsou více motivováni. Specifikou této skupiny je pak mnohem otevřenější a aktivnější přístup k dalšímu vzdělání, zamýšlení se nad problematikou praxe, snaha vytvářet vlastní pomůcky, přicházet s nápady, hledat řešení problémů. Tito asistenti pedagoga nespoléhají na mýtus, že „praxe vše naučí". Chápou, že pracují s lidskými bytostmi, na kterých není možné experimentovat, dělat chyby a čekat, až vás praxe naučí, jak to dělat správně. A co je nejzajímavější – dokážou si sami nacházet odpovědi, dodatečné zdroje vzdělání, umí si vytvořit vlastní edukační pomůcky pro své žáky. Zajímavé je rovněž to, že tito specialisté mají stále viditelnou potřebu se dále vzdělávat, nenechávají se ukolébat svým vyšším vzděláním do pocitu, že vše umí, ale stále je žene vpřed touha vědět víc a být lépe připraven na své povolání.

Nasnadě je otázka ekonomičnosti tohoto oboru. Někomu může připadat nerentabilní, aby se veškerý pracovní čas vysokoškolsky vzdělaného specialisty věnoval jednomu postiženému člověku. Nicméně uvědomíme-li si náklady na sociální pomoc jednotlivcům, kteří se nezačlení do společnosti, jsou ve srovnání s tím náklady na několik let odborné péče zanedbatelné, a to i v případě, že pracovní výstup handicapovaného jedince i po maximální snaze o jeho resocializaci bude nižší než u zdravého člověka. Samozřejmě i zde je důležitá optimalizace nákladů. Pro praxi lze tedy doporučit, aby se drahý pracovní čas specialistů neplýtval na práce typu „dozorů na chodbě" a jiné, na kvalifikaci méně náročné činnosti.

Rovněž optimalizace umístění specialistů, kdy ti s vyšším vzděláním by se měli starat o náročnější případy a ti, pro něž není profese asistenta pedagoga životním krédem, pak o „lehčí“ případy, jež nevyžadují takovou míru speciálních přístupů a technik, je z ekonomického pohledu velmi žádoucí.

Jak bylo řečeno na začátku – lidé jsou primární hnací silou každého odvětví. Na nich záleží, jak dobré nebo špatné výsledky budou. Domnívám se, že vzdělávání a příprava odborníků pro praxi asistentů pedagoga je více než žádoucí a opodstatněná.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

[1] ADLLETTKA. Komunikace. [online]. [cit.2010-04-05]. Dostupné z www: <http://adlettka.blog.cz/rubrika/komunikace>.

[2] BARTOŇOVÁ, M. (ed.) 2005a. *Edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Zaměření na edukaci žáků se specifickými poruchami učení.* 1. vyd. Brno: MSD, 2005. 267 s. ISBN 80-86633-38-1.

[3] BARTOŇOVÁ, M. 2005b. *Současné trendy v edukaci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v České republice.* 1. vyd. Brno: MSD, 2005. 420 s. ISBN 80-86633-37-3.

[4] BARTOŇOVÁ, M., FRANKOVÁ, A., VÍTKOVÁ, M. Integrativní/inkluzivní vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami In BARTOŇOVÁ, M. (ed.) 2005a. *Edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Zaměření na edukaci žáků se specifickými poruchami učení.* 1. vyd. Brno: MSD, 2005. s. 7-25. ISBN 80-86633-38-1.

[5] BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M. Podmínky integrativního/inkluzivního vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na základní škole v České republice. In BARTOŇOVÁ, M. (ed.) 2005a. *Edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Zaměření na edukaci žáků se specifickými poruchami učení.* 1. vyd. Brno: MSD, 2005. s. 26-46. ISBN 80-86633-38-1.

[6] BAZALOVÁ, B. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v zemích Evropské unie a v dalších vybraných zemích.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 188 s. ISBN 80-210-3971-X.

[7] BEEROVÁ, E. *Aktuální stav užívání prostředků alternativní a augmentativní komunikace* [online]. [cit.2009-09-26]. Dostupné z www: <http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/e-pedagogium/e-ped_2-2005.pdf>.

[8] DOHNALOVÁ, A. *Možnosti uplatnění asistenta pedagoga ve speciálních zařízeních*. *Diplomová práce.* Brno: Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra speciální pedagogiky, 2007, 112 s., 11 s. příloh. Vedoucí diplomové práce doc. PaedDr. Miroslava Bartoňová, Ph.D.

[9] HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace.* 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

[10] JINDRÁKOVÁ, L., VANKOVÁ K.. *Spolupráce s vychovatelem – asistentem učitele aneb Jak ve škole vytvořit tandem.* 1. vyd. Praha: Nová škola, o.p.s., 2003. 51 s.

[11] JONÁŠKOVÁ, V. Dítě s poruchou mobility. In MÜLLER, O. a kol. *Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v běžné škole*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. s. 87-122. ISBN 80-244-0231-9.

[12] KLENKOVÁ, J. Logopedie – interdisciplinární vědní obor. In VÍTKOVÁ, M. a (ed.). *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální*. 2. vyd. Brno: Paido, 2004. s. 106-122. ISBN 80-7315-071-9.

[13] LUDÍKOVÁ, L. Dítě ze zrakovým postižením. In MÜLLER, O. a kol. *Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v běžné škole*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. s. 123-145. ISBN 80-244-0231-9.

[14] LUDÍKOVÁ, L. Integrace osob se specifickými potřebami. In VAŠŤATKOVÁ, J., VYHNÁLKOVÁ, P. (ed.). *Moderní trendy ve speciální pedagogice s přesahem do sociální sféry.* 1. vyd. Olomouc: HANEX, 2008. s. 7–20. ISBN 978-80-7409-014-1.

[15] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. *Informace MŠMT k zabezpečení vzdělávání žáků, dětí a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami s podporou asistence č .j. 14 453/2005-24.* [online]. [cit.2010-04-4]. Dostupné z www: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/informace-msmt-k-zabezpeceni-vzdelavani-deti-zaku-a-studentu-se-specialunimi-vzdelavacimi-potrebami-s-podporou-asistence>.

[16] MICHALÍK, J. Obecné podmínky školské integrace v České republice. In MÜLLER, O. a kol. *Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v běžné škole*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. s. 10-52. ISBN 80-244-0231-9.

[17] MICHALÍK, J. *Školská integrace žáků s postižením na základních školách v České republice*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. 297 s. ISBN 80-244-1045-1.

[18] MÜHLPACHR, P. Axiologická a normativní dimenze integrace. In VÍTKOVÁ, M. a (ed.). *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální*. 2. vyd. Brno: Paido, 2004. s. 12-18. ISBN 80-7315-071-9.

[19] MÜLLER, O. a kol. *Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v běžné škole*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 289 s. ISBN 80-244-0231-9.

[20] NOVÁKOVÁ, Z. Specifika vývoje zrakově postižených. In VÍTKOVÁ, M. a (ed.). *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální*. 2. vyd. Brno: Paido, 2004. s. 215-223. ISBN 80-7315-071-9.

[21] OPATŘILOVÁ, D. *Metody práce u jedinců s těžkým postižením a více vadami.* 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2005. 146 s. ISBN 80-210-3819-5.

[22] PEUTELSCHMIEDOVÁ, A. Dítě s narušenou komunikační schopností. In MÜLLER, O. a kol. *Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v běžné škole*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. s. 145-178. ISBN 80-244-0231-9.

[23] POPELOVÁ, J. Pedagogika osob s mentálním postižením – psychopedie. In VÍTKOVÁ, M. a (ed.). *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální*. 2. vyd. Brno: Paido, 2004. s. 292-308. ISBN 80-7315-071-9.

[24] *Prstová abeceda.* Ruce.cz. [online]. [cit.2010-04-05]. Dostupné z www: <http://ruce.cz/clanky/3-prstova-abeceda>.

[25] SOURALOVÁ, E. Dítě se sluchovým postižením. In MÜLLER, O. a kol. *Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v běžné škole*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. s. 179-201. ISBN 80-244-0231-9.

[26] ŠVARCOVÁ, I., VÍTKOVÁ, M. *Podpora vzdělávání dětí a žáků s těžkým zdravotním postižením III. Právo na vzdělávání. Kutikulární aspekty podpory.* 1. vyd. Praha: IPPP ČR, 2001. 43 s.

[27] ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

[28] TEPLÁ, M., ŠMEJKALOVÁ, H. *Základní informace k zajištění asistenta pedagoga do třídy, v níž je vzděláván žák nebo žáci se zdravotním postižením.* 1. vyd. Praha: IPPP ČR, 2007. 32 s.

[29] Učitelské noviny. *Jak dostat do škol asistenty pedagoga.* [online]. [cit.2009-03-14]. Dostupné z www: <http://www.ucitelskenoviny.cz/n_obsah_clanku.php?id=380&PHPSESSID=086bfe>.

[30] VALENTA, M. Integrace dítěte s mentální retardací. In MÜLLER, O. a kol. *Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v běžné škole*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. s. 231-250. ISBN 80-244-0231-9.

[31] VAŠŤATKOVÁ, J., VYHNÁLKOVÁ, P. (ed.). *Moderní trendy ve speciální pedagogice s přesahem do sociální sféry.* 1. vyd. Olomouc: HANEX, 2008. 61 s. ISBN 978-80-7409-014-1.

[32] VÍTKOVÁ, M. a (ed.). *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální*. 2. vyd. Brno: Paido, 2004. 463 s. ISBN 80-7315-071-9.

[33] VÍTKOVÁ, M. Znaky autistického chování. In VÍTKOVÁ, M. a (ed.). *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální*. 2. vyd. Brno: Paido, 2004. s. 355-367. ISBN 80-7315-071-9.

[34] Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a vzdělávání dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

[35] Vyhláška MŠMT č. 127/1997 Sb., o speciálních školách a speciálních mateřských školách.

[36] Vyhláška MŠMT č. 291/1991 Sb., o základní škole.

[37] Vyhláška MŠMT č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků.

[38] Vyhláška MŠMT č. 412/2006 Sb., kterou se mění vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků.

[39] Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

[40] Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a změně některých zákonů.

[41] *Znakový jazyk.* Ruce.cz. [online]. [cit.2010-04-05]. Dostupné z www: <http://ruce.cz/znakovy-jazyk>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AAK Alternativní a augmentativní komunikace

Dis. Diplomovaný specialista

IQ Inteligenční kvocient

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

PPP Pedagogicko-psychologická poradna

SPC Speciálně pedagogické centrum

SPgŠ Střední pedagogická škola

SVP Speciální vzdělávací potřeby

VOŠ Vyšší odborná škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Ukázka jednoruční prstové abecedy (Prstová abeceda) 28
Obrázek 2: Ukázka Znaku do řeči (Beerová) 28
Obrázek 3: Ukázka znaků „spát“, „kde?“ systému Makaton (Beerová) 29
Obrázek 4: Ukázka piktogramů, věta: „Babička plete teplý svetr.“ (Beerová) 29
Obrázek 5: Ukázka symbolů PCS (Beerová) 30
Obrázek 6: Ukázka symbolu VOKS (ADLETTKA) 30
Obrázek 7: Ukázka znaků systému Bliss pro slova: chodidlo, drak, pes, matka (Beerová) 31

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Specifikace výzkumného vzorku 37

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Přepis rozhovoru s AP_1

Příloha P II: Přepis rozhovoru s AP_2

Příloha P III: Přepis rozhovoru s AP_3

Příloha P IV: Přepis rozhovoru s AP_4

Příloha P V: Přepis rozhovoru s AP_5

Příloha P VI: Přepis rozhovoru s AP_6

Příloha P VII: Přepis rozhovoru s AP_7

Příloha P VIII: Přepis rozhovoru s AP_8

Příloha P IX: Přepis rozhovoru s AP_9

Příloha P X: Přepis rozhovoru s AP_{10}

PŘÍLOHA P I: PŘEPIS ROZHOVORU S AP_1

Otázka: **„Uveďte, prosím, jaké máte pedagogické vzdělání.“**

Odpověď: *„Mám střední pedagogickou školu.“*

Otázka: **„Jak dlouho působíte ve funkci asistenta pedagoga?“**

Odpověď: *„Dva roky.“*

Otázka: **„Jaké byly Vaše pohnutky pro volbu současného povolání?“**

Odpověď: *„Byla to naprostá náhoda. Původně mě požádala moje známá o záskok na půl roku za mateřskou dovolenou. Mělo to být jen do konce páté třídy, ale můj žák potřeboval asistenta i nadále, tak jsem zůstala.“*

Otázka: **„Byly Vám ještě před nástupem do zaměstnání známy nějaké kompenzační pomůcky určené dětem se speciálními vzdělávacími potřebami? Pokud ano, prosím, přibližte.“**

Odpověď: *„Ne. Jen asi 14 dní před nástupem jsem se chodila dívat, jak a s čím pracuje dosavadní asistentka. Tady jsem odkoukala některé vizuální pomůcky třeba do hodin matematiky a jazyků. Šlo hlavně o barevnost. Například barevně přepsané časování, předložky a tak různě.“*

Otázka: **„Byl/a jste již dříve obeznámen/a se znakovou řečí, prstovou abecedou či některými podobnými formami komunikace? Pokud ano, které to jsou a kde jste se s nimi seznámil/a?“**

Odpověď: *„Ne, vůbec.“*

Otázka: **„Popište, prosím, alespoň v hrubých rysech náplň Vaší práce.“**

Odpověď: *„Od rána vyžaduji přípravu na hodinu podle rozvrhu, který má žák stále před sebou. O přestávkách si opakujeme učivo. Zpočátku potřeboval všude doprovod, teď už to o přestávkách není nutné. Také během týdne několikrát kontaktuji babičku, která má chlapce v pěstounské péči, o tom, jak se mu ve škole dařilo.“*

Otázka: **„Pokládáte některou oblast Vaší profese za náročnější než ostatní? Pokud ano, uveďte, prosím, důvod.“**

Odpověď: *„Nejnáročnější není ani tak příprava, ale samotná práce s chlapcem. Špatně rozumí mluvenému slovu. Právě v tom mi pomáhají ty vizuální pomůcky. Když mu všechno přepíšu a on to vidí na papíře.“*

Otázka: **„S jakým typem speciálních vzdělávacích potřeb dětí jste se již profesně setkal/a?“**

Odpověď: *„Pracuji pouze s tímto autistickým chlapcem.“*

Otázka: **„Využíváte při své práci znakovou řeč, prstovou abecedou či některé podobné formy komunikace? Pokud ano, uveďte prosím, které to jsou.“**

Odpověď: *„Ne, dorozumíváme se normálně. Jen používám spíš jednoduché věty.“*

Otázka: **„Navrhl/a nebo byste rád/a navrhl/a na základě svých zkušeností nějakou inovaci usnadňující nebo jiným způsobem prospěšnou pro edukační proces žáka se speciálními vzdělávacími potřebami?“**

Odpověď: *„Na to bych si netroufla.“* (Smích.)

Otázka: **„Absolvoval/a jste nějaké kurzy nebo semináře zaměřené na Vaši profesi? Uveďte, prosím, jejich výčet.“**

Odpověď: *„Kurzy ani semináře ne.“*

Otázka: **„Byl/a jste k absolvování kurzu nebo semináře finančně motivová stran Vašeho zaměstnavatele či Vám jej přímo nabídnul, případně zaplatil?“**

Odpověď: *„Žádná taková nabídka nepřišla.“*

Otázka: **„Uspokojuje současná nabídka kurzů a seminářů Vaše potřeby?“**

Odpověď: *„Já po tom nijak nepátrám, takže nevím.“*

Otázka: **„Zajímáte se o možnosti ještě dalšího vzdělávání v pedagogické oblasti?“**

Odpověď: *„Už ani ne. Letos s touhle prací končím.“*

Otázka: **„Z jakých pramenů čerpáte při zjišťování možných alternativ týkajících se rozšiřování Vaší odbornosti?“**

Odpověď: *„Na začátku jsem si sama sehnala pár knih o autismu, něco málo bylo i na internetu a asi dvakrát jsem byla na konzultaci ve Speciálně pedagogickém centru.“*

Otázka: **„Kolik času měsíčně věnujete sebevzdělávání?“**

Odpověď: *„Teď už žádný, ale ze začátku to bylo několik hodin.“*

Otázka: **„Pracujete při výuce s nějakými kompenzačními pomůckami?“**

Odpověď: *„S těmi vizuálními, co si vyrábím. A ještě jsme občas používali míček na mačkání, když byl rozčílený nebo ve stresu, aby se uklidnil.“*

Otázka: **„Disponuje žák vlastními kompenzačními pomůckami nebo jsou tyto výhradně majetkem školy?“**

Odpověď: *„Vlastní pomůcky nemá.“*

Otázka: **„Byl/a jste s jejich funkcí kompenzačních pomůcek již dříve obeznámen/a nebo jste se s nimi setkal/a až během zaměstnání?“**

Odpověď: *„Ne, nebyla. Všechno pro mě bylo nové.“*

Otázka: **„Jsou prostory školy v případě potřeby upraveny odpovídajícím způsobem pro speciální potřeby žáka (např. bezbariérový přístup) nebo jsou v tomto ohledu spíše patrné nedostatky?“**

Odpověď: *„Má své stálé místo ve třídě v zadní lavici a vlastní skříňku, kde má všechny pomůcky. Problém byl při přechodu z prvního na druhý stupeň, kdy jsme se často stěhovali po učebnách. Byl z toho zmatený, ale už si zvykl.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti získané během Vašeho studia považujete za stěžejní pro Vaše současné povolání?“**

Odpověď: *„Hlavně ty pedagogické. Že jsem věděla, jak pracovat s dětmi. Takže taky psychologie.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti naopak při výkonu Vašeho současného povolání nejvíce postrádáte?“**

Odpověď: *„Ze speciální pedagogiky. Zaměření na autismus.“*

Otázka: **„Setkal/a jste se při procesu integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami s nějakým úskalím nebo těžce řešitelnou situací?“**

Odpověď: *„Ze začátku byl největší problém v jeho chování. Byl vznětlivý a hrubý, ale naučili jsme se to zvládat. Víc jsem ho zapojila do sebehodnocení a sebekontroly. Vedla jsem mu deníček, kam jsem zapisovala, jak se ten den choval. Když byl celý den hodný, dostal hvězdičku a měl z toho radost.“*

Otázka: **„Řešil/a jste v souvislosti s integrací žáka se speciálními vzdělávacími potřebami jiné než pedagogické problémy?“**

Odpověď: *„Největší byl opravdu ten kázeňský problém. Sprostě mi nadával, vyskakoval si. Myslel si, že si může všechno dovolit, protože se mu často ustupovalo. Nakonec jsem navrhla důtku z chování. Strašně těžce to nesl, ale uvědomil si, že se tak prostě chovat nemůže a začal být slušný.“*

Otázka: **„Shodují se Vaše představy o náplni práce asistenta pramenící z teoretické základny s realitou?“**

Odpověď: *„Zpočátku se mi zdálo všechno složité a vyčerpávající. Bylo toho moc. Ale teď, když vidím výsledky, mám z toho dobrý pocit.“*

Otázka: **„Máte na závěr nějaká profesní doporučení případně osobní vzor pro Vaši práci?“**

Odpověď: *„Na všechno jsem si musela přijít sama, takže ani ne.“*

PŘÍLOHA P II: PŘEPIS ROZHOVORU S AP_2

Otázka: **„Uveďte, prosím, jaké máte pedagogické vzdělání.“**

Odpověď: *„Jsem diplomovaný specialista v oboru Sociální pedagogika.“*

Otázka: **„Jak dlouho působíte ve funkci asistenta pedagoga?“**

Odpověď: *„Teprve třetí měsíc.“*

Otázka: **„Jaké byly Vaše pohnutky pro volbu současného povolání?“**

Odpověď: *„Já jsem se o tuhle práci zajímala již na gymnáziu v rámci společenských věd, potom jsem působila i jako dobrovolník tady ve Spektru, proto jsem zkusila tenhle obor.“*

Otázka: **„Byly Vám ještě před nástupem do zaměstnání známy nějaké kompenzační pomůcky určené dětem se speciálními vzdělávacími potřebami? Pokud ano, prosím, přibližte.“**

Odpověď: *„Teoreticky ano. Z hodin speciální pedagogiky. Ale to byly opravdu jen základy.“*

Otázka: **„Byl/a jste již dříve obeznámen/a se znakovou řečí, prstovou abecedou či některými podobnými formami komunikace? Pokud ano, které to jsou a kde jste se s nimi seznámil/a?“**

Odpověď: *„V rámci hodin speciální pedagogiky jsme se seznámili s Braillovým písmem i například se speciálním psacím strojem pro Braillovo písmo přímou ukázkou - psací stroj nám ukázali ve výuce a mohli jsme si na něm zkusit i něco napsat.“*

Otázka: **„Popište, prosím, alespoň v hrubých rysech náplň Vaší práce.“**

Odpověď: *„Jsem ve škole už v sedm hodin a připravuji si, co bude na ten den potřeba. Například přehledy do angličtiny zalisovávám, aby byly pevné, protože papíry hodně krčí.“* (Hovoří o žákovi.) *„Během rozvrhu jsem s ním ve vyučování a pomáhám mu, když něčemu nerozumí nebo když si nestíhá dělat zápisky, tak si je poznamenávám já a on si je pak ode mě přepisuje. Po vyučování kontaktuji jeho maminku, jak probíhal den, informuji ji, co má za úkoly. Dále si vedu zápisky, v čem byl problém, případně jak jsem situaci řešila. Poznámky mi slouží jako podklad pro garanta, když s ním konzultuji.“*

Otázka: **„Pokládáte některou oblast Vaší profese za náročnější než ostatní? Pokud ano, uveďte, prosím, důvod.“**

Odpověď: *„Ono je to vlastně všechno náročné.“* (Úsměv.) *„Asi nejsložitější je komunikace v hodinách. Musím mluvit tiše, abychom nerušili ostatní a je problém, když mluvím dlouho já i učitel, to skloubení je náročnější.“*

Otázka: **„S jakým typem speciálních vzdělávacích potřeb dětí jste se již profesně setkal/a?“**

Odpověď: *„Chlapec s autismem.“*

Otázka: **„Využíváte při své práci znakovou řeč, prstovou abecedou či některé podobné formy komunikace? Pokud ano, uveďte prosím, které to jsou.“**

Odpověď: *„Není třeba. Jen nerozumí abstraktním pojmům, ty mu musím vysvětlovat.“*

Otázka: **„Navrhl/a nebo byste rád/a navrhl/a na základě svých zkušeností nějakou inovaci usnadňující nebo jiným způsobem prospěšnou pro edukační proces žáka se speciálními vzdělávacími potřebami?“**

Odpověď: *„Zatím ne, pracuji s ním chvilku. Jediné, na čem jsme se domluvili s garantem, je redukce učiva, protože si i maminka stěžovala, že je chlapec doma podrážděný a má toho moc. Také přemýšlíme, jak budeme řešit ve výchově k občanství výuku státní moci. To jsou pro něho abstraktní pojmy, kterým nerozumí.“*

Otázka: **„Absolvoval/a jste nějaké kurzy nebo semináře zaměřené na Vaši profesi? Uveďte, prosím, jejich výčet.“**

Odpověď: *„Zatím ne, v červnu jsem teprve ukončila studium. Ale pokračuji dálkově v Brně na bakalářském studiu. Navíc jsem ve zkušební době, takže mi kurzy ještě nikdo nenabídl.“*

Otázka: **„A myslíte si, že je současná nabídka kurzů a seminářů uspokojující?“**

Odpověď: *„Nevím. Já si informace doplňuji při studiu.“*

Otázka: **„Zajímáte se o možnosti ještě dalšího vzdělávání v pedagogické oblasti?“**

Odpověď: *„Mimo současné studium ne. Plně mě vytěžuje.“*

Otázka: **„Z jakých pramenů čerpáte při zjišťování možných alternativ týkajících se rozšiřování Vaší odbornosti?“**

Odpověď: *„Z materiálů z vysokoškolského studia.“*

Otázka: **„Kolik času měsíčně věnujete sebevzdělávání?“**

Odpověď: *„Čtyři dny v měsíci mám výuku, plus nějaká ta příprava, opakování učiva, psaní projektů a podobně. Zabere mi to několik desítek hodin.“*

Otázka: **„Pracujete při výuce s nějakými kompenzačními pomůckami?“**

Odpověď: *„Používáme přehledy učiva, které vytvářím.“*

Otázka: **„Disponuje žák vlastními kompenzačními pomůckami nebo jsou tyto výhradně majetkem školy?“**

Odpověď: *„Všechny pomůcky jsou školy.“*

Otázka: **„Byl/a jste s jejich funkcí již dříve obeznámen/a nebo jste se s nimi setkal/a až během zaměstnání?“**

Odpověď: *„Všechny pomůcky vytvářím sama, takže až během práce. Je to vlastně náplň mojí práce a to, že budu pomůcky vytvářet, mi bylo řečeno již při nástupu. Řídím se podle toho, co žákovi nejde, a na základě toho vymýšlím, jak mu práci usnadnit.“*

Otázka: **„Jsou prostory školy v případě potřeby upraveny odpovídajícím způsobem pro speciální potřeby žáka (např. bezbariérový přístup) nebo jsou v tomto ohledu spíše patrné nedostatky?“**

Odpověď: *„On víceméně úpravy nepotřebuje. Jen lavice vedle něho je volná, protože je někdy vzdorovitý a odmítá pracovat, takže si od něj odsednu a dám mu tím najevo, že když nechce pracovat ve škole, bude si muset všechno dodělat doma. Až si to rozmyslí, vrátím se na místo vedle něj a zase pracujeme spolu. Volné místo se mi hodí například i při písemkách, protože se mě ptá na věci, ve kterých mu radit nemůžu, které musí znát, takže si odsednu, aby se mě nemohl ptát a donutilo ho to pracovat samostatně.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti získané během Vašeho studia považujete za stěžejní pro Vaše současné povolání?“**

Odpověď: *„Asi nejvíc ty z hodin speciální pedagogiky, kterou jsme měli.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti naopak při výkonu Vašeho současného povolání nejvíce postrádáte?“**

Odpověď: *„Jde o to, že jsme ve škole probírali různá postižení, ale všechno to byly jen základy. Takže teď, když pracuji s autistou, musím o něm vědět mnohem víc, než se na škole probíralo. Musela jsem si toho sama hodně přečíst, abych se dostala víc do hloubky. Navíc zrovna toto postižení je tak individuální a každý jedinec má trochu jiné projevy s těmi identickými rysy, takže jsem hodně používala i poznámky předchozí paní asistentky.“*

Otázka: **„Setkal/a jste se při procesu integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami s nějakým úskalím nebo těžce řešitelnou situací?“**

Odpověď: *„Tak zatím to byl asi ten přechod, že jsem přišla jako nová paní asistentka. Na tu původní, kterou měl dva roky, byl hodně navyklý a ona měla i hodně dobré vztahy se třídou. Všichni se na ni upoutali, a když jsem ji pak střídala po jejím odchodu na mateřskou, brali to tak, že jsem ji vystrčila. Říkali si, že když mě vyštvou, ona se vrátí. To byl asi ten nejtěžší konflikt, co jsme řešili zpočátku. Ale už se to uklidňuje, protože jsme jim vysvět-*

lili, že i kdybych odešla, bude nový konkurz a přijde úplně jiná asistentka, že ta původní už se prostě nevrátí.“

Otázka: **„Řešil/a jste v souvislosti s integrací žáka se speciálními vzdělávacími potřebami jiné než pedagogické problémy?“**

Odpověď: *„Spíš jen tenhle problém.“* (Hovoří o výše popsané situaci.)

Otázka: **„Shodují se Vaše představy o náplni práce asistenta pramenící z teoretické základny s realitou?“**

Odpověď: *„Myslela jsem si, že půjde hlavně o tu přípravu a pomoc ve vyučování, ale nikde už není zdůrazněna ta komunikace s rodiči nebo příprava po vyučování. Taky jsem nevěděla, že jako pracovník školy budu mít i jiné náplně práce, jako jsou dozory v šatně nebo v jídelně. Jevilo se mi to tak, že asistent pomáhá při výuce a podobně, ale nevěděla jsem, že k tomu patří i ten zbytek, o kterém už se tolik nemluví.“* (Úsměv.)

Otázka: **„Máte na závěr nějaká profesní doporučení případně osobní vzor pro Vaši práci?“**

Odpověď: *„Já jsem se setkala jen s tou předchozí paní asistentkou, se kterou jsme v kontaktu ještě do teď, když potřebuji. Ona je moc ochotná, poradí mi a nechala mi i svoje poznámky. Z toho vyčtu, jak reagovala ona nebo na co je chlapec zvyklý. Ale jiný vzor nebo tak nemám.“*

PŘÍLOHA P III: PŘEPIS ROZHOVORU S AP_3

Otázka: **„Uveďte, prosím, jaké máte pedagogické vzdělání.“**

Odpověď: *„Střední pedagogická škola.“*

Otázka: **„Jak dlouho působíte ve funkci asistenta pedagoga?“**

Odpověď: *„Teď to budou dva roky.“*

Otázka: **„Jaké byly Vaše pohnutky pro volbu současného povolání?“**

Odpověď: *„Tak vlastně ta škola, to zaměření, protože jít do mateřiny je pro chlapa takový celkem nemyslitelný.“*

Otázka: **„Byly Vám ještě před nástupem do zaměstnání známy nějaké kompenzační pomůcky určené dětem se speciálními vzdělávacími potřebami? Pokud ano, prosím, přibližte.“**

Odpověď: *„Já si nevybavuju.“*

Otázka: **„Byl/a jste již dříve obeznámen/a se znakovou řečí, prstovou abecedou či některými podobnými formami komunikace? Pokud ano, které to jsou a kde jste se s nimi seznámil/a?“**

Odpověď: *„Tak zmínka tam nějaká byla na střední, ale už si to fakt moc nevybavuju. Ze školy už jsem dlouho, učil jsem potom na praktické škole pro žáky s více vadami, takže spoustu věcí znám spíš odtud.“*

Otázka: **„Popište, prosím, alespoň v hrubých rysech náplň Vaší práce.“**

Odpověď: *„Prakticky veškerá pomoc žákovi při vyučování v jakékoliv jeho činnosti včetně zápisů. Plus samozřejmě to znovu opakování a ujasnění si učiva.“*

Otázka: **„Pokládáte některou oblast Vaší profese za náročnější než ostatní? Pokud ano, uveďte, prosím, důvod.“**

Odpověď: *„To je strašně individuální. Podívejte se, to je jako vždycky podle toho žáka, že jo. Co mu jde nebo co mu nejde. Je to individuální.“*

Otázka: **„S jakým typem speciálních vzdělávacích potřeb dětí jste se již profesně setkal/a?“**

Odpověď: *„Pracuji s dívkou s mentálním handicapem. Ona je po nehodě, kde došlo k poškození mozku. Je pomalejší v procesu učení a hůř se jí zafixovávají ty vědomosti, takže je opravdu potřeba je opakovat.“*

Otázka: **„Využíváte při své práci znakovou řeč, prstovou abecedou či některé podobné formy komunikace? Pokud ano, uveďte prosím, které to jsou.“**

Odpověď: *„Ani né.“*

Otázka: **„Navrhl/a nebo byste rád/a navrhl/a na základě svých zkušeností nějakou inovaci usnadňující nebo jiným způsobem prospěšnou pro edukační proces žáka se speciálními vzdělávacími potřebami?“**

Odpověď: *„Asi né.“*

Otázka: **„Absolvoval/a jste nějaké kurzy nebo semináře zaměřené na Vaši profesi? Uveďte, prosím, jejich výčet.“**

Odpověď: *„Něco jsem absolvoval, ale už je to celkem dlouho. Fakt si to nevybavím.“*

Otázka: **„Byl/a jste k absolvování kurzu nebo semináře finančně motivová stran Vašeho zaměstnavatele či Vám jej přímo nabídnul, případně zaplatil?“**

Odpověď: *„Spíš je to o tom, že to probíhá jakoby v rámci toho zaměstnání, takže to hradí zaměstnavatel.“*

Otázka: **„Uspokojuje současná nabídka kurzů a seminářů Vaše potřeby?“**

Odpověď: *„Já myslím, že je jich dost.“* (Ledabyle.)

Otázka: „**Zajímáte se o možnosti ještě dalšího vzdělávání v pedagogické oblasti?“**

Odpověď: *„No, jak o co a jak kdy. Teď momentálně moc ne, abych se přiznal.“*

Otázka: **„Z jakých pramenů čerpáte při zjišťování možných alternativ týkajících se rozšiřování Vaší odbornosti?“**

Odpověď: *„Internet.“*

Otázka: **„Kolik času měsíčně věnujete sebevzdělávání?“**

Odpověď: *„To se taky strašně mění. Jednou se tomu nevěnuju tři měsíce a pak podle potřeby. Třeba pět hodin za týden. To je opravdu podle potřeby.“*

Otázka: **„Pracujete při výuce s nějakými kompenzačními pomůckami?“**

Odpověď: *„Teď ani ne.“*

Otázka: **„Disponuje žák vlastními kompenzačními pomůckami nebo jsou tyto výhradně majetkem školy?“**

Odpověď: *„To vůbec.“* (Na první část otázky.)

Otázka: **„Byl/a jste s funkcí kompenzačních pomůcek již dříve obeznámen/a nebo jste se s nimi setkal/a až během zaměstnání?“**

Odpověď: *„Spíš jsem se se vším seznamoval jakoby za běhu při práci.“*

Otázka: **„Jsou prostory školy v případě potřeby upraveny odpovídajícím způsobem pro speciální potřeby žáka (např. bezbariérový přístup) nebo jsou v tomto ohledu spíše patrné nedostatky?“**

Odpověď: *„Ani ne.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti získané během Vašeho studia považujete za stěžejní pro Vaše současné povolání?“**

Odpověď: *„Nejdůležitější?“* (Řečnická otázka.) *„ Já bych řekl, že psychologie.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti naopak při výkonu Vašeho současného povolání nejvíce postrádáte?“**

Odpověď: *„Celkem žádné.“*

Otázka: **„Setkal/a jste se při procesu integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami s nějakým úskalím nebo těžce řešitelnou situací?“**

Odpověď: *„Nevím o ničem. Nebyl problém.“*

Otázka: **„Řešil/a jste v souvislosti s integrací žáka se speciálními vzdělávacími potřebami jiné než pedagogické problémy?“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Shodují se Vaše představy o náplni práce asistenta pramenící z teoretické základny s realitou?“**

Odpověď: *„Tak podle pracovní smlouvy nebo tak, bych řekl, že dělám i víc, než je na papíře.“*

Otázka: **„Máte na závěr nějaká profesní doporučení případně osobní vzor pro Vaši práci?“**

Odpověď: *„Já myslím, že ne. Já to zas tak neřeším.“*

PŘÍLOHA P IV: PŘEPIS ROZHOVORU S AP_4

Otázka: **„Uveďte, prosím, jaké máte pedagogické vzdělání.“**

Odpověď: *„Střední pedagogická škola. Vysoká škola, obor Speciální pedagogika.“*

Otázka: **„Jak dlouho působíte ve funkci asistenta pedagoga?“**

Odpověď: *„Dva roky.“*

Otázka: **„Jaké byly Vaše pohnutky pro volbu současného povolání?“**

Odpověď: *„Během praxe při studiu na pedagogické škole jsem zjistila, že práce s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami je mi velmi blízká.“*

Otázka: **„Byly Vám ještě před nástupem do zaměstnání známy nějaké kompenzační pomůcky určené dětem se speciálními vzdělávacími potřebami? Pokud ano, prosím, přibližte.“**

Odpověď: *„Ano. Pomůcky pro sebeobsluhu, pomůcky k chůzi, pomůcky k WC a koupelně, vozíky, rehabilitační kočáry, speciální lavice a židle.“*

Otázka: **„Byl/a jste již dříve obeznámen/a se znakovou řečí, prstovou abecedou či některými podobnými formami komunikace? Pokud ano, které to jsou a kde jste se s nimi seznámil/a?“**

Odpověď: *„Během studia jsem se seznámila se znakovou řečí, prstovou abecedou, makatonem a VOKS. Mám státnice ze znakového jazyka a Braillova písma.“*

Otázka: **„Popište, prosím, alespoň v hrubých rysech náplň Vaší práce.“**

Odpověď: *„Má práce je různorodá. Věnuji se dětem, jež mi určí paní učitelka, a to v oblasti edukace i sebeobsluhy, připravuji pomůcky, doprovázím děti na oběd, pomáhám se stolováním. Zajišťuji bezpečnost při vycházkách, výletech a podobně. V případě potřeby jsem suplovala za paní učitelku.“*

Otázka: **„Pokládáte některou oblast Vaší profese za náročnější než ostatní? Pokud ano, uveďte, prosím, důvod.“**

Odpověď: *„Například u dětí s tělesným handicapem jde o fyzicky velmi náročnou práci – od oblékání po přemisťování dítěte z vozíku do speciálních lavic a podobně.“*

Otázka: **„S jakým typem speciálních vzdělávacích potřeb dětí jste se již profesně setkal/a?“**

Odpověď: *„Pracovala jsem již s žákem se sluchovým postižením a také s dítětem s tělesným postižením.“*

Otázka: **„Využíváte při své práci znakovou řeč, prstovou abecedou či některé podobné formy komunikace? Pokud ano, uveďte prosím, které to jsou.“**

Odpověď: *„Využívala jsem znakový jazyk.“*

Otázka: **„Navrhl/a nebo byste rád/a navrhl/a na základě svých zkušeností nějakou inovaci usnadňující nebo jiným způsobem prospěšnou pro edukační proces žáka se speciálními vzdělávacími potřebami?“**

Odpověď: *„Jako asistentka pedagoga i nyní si sama tvořím materiály a pomůcky potřebné k výuce. Domnívám se, že vzhledem k nabídce na trhu toto činí každý speciální pedagog – asistent pedagoga. Nyní jsem například vytvořila hůlkovou písanku navazující na stávající od nejmenovaného nakladatelství. Je však nereálné tuto písanku vydat.“*

Otázka: **„Absolvoval/a jste nějaké kurzy nebo semináře zaměřené na Vaši profesi? Uveďte, prosím, jejich výčet.“**

Odpověď: *„Ano. Každý rok absolvuji alespoň čtyři semináře, jak přímo z oboru speciální pedagogiky, tak i z příbuzných oborů, například víkendový seminář Psychosociální výcvik, nebo semináře zaměřené na tvorbu projektů a další. Aktuálně se zaměřuji mimo jiné na semináře pojednávající o autismu.“*

Otázka: **„Byl/a jste k absolvování kurzu nebo semináře finančně motivová stran Vašeho zaměstnavatele či Vám jej přímo nabídnul, případně zaplatil?“**

Odpověď: *„Zaměstnavatel mi občas kurzy nabízí, často si je však vyhledávám sama. Dosud mi byly náklady spojené s kurzem či seminářem vždy proplaceny. Finančně motivovaná k dalšímu vzdělávání rozhodně nejsem.“*

Otázka: **„Uspokojuje současná nabídka kurzů a seminářů Vaše potřeby?“**

Odpověď: *„Ne. Nabídka – nebo lépe řečeno náplň a organizace - kurzů ve Zlínském a Olomouckém kraji je dle mého názoru nedostačující ve všech oblastech speciální pedagogiky. Samozřejmě že v Brně, případně v Praze, nabídka je, avšak to je finančně náročné a není jisté, že zaměstnavatel všechny výdaje s výjezdem spojené proplatí. Navíc naposledy jsem v Praze byla na víkendovém semináři zaměřeném na tvorbu projektů a seminář ani zčásti neodpovídal programu, instrukcím. Byla to ztráta času i peněz. Aktuálně se chystám do Brna na Mezinárodní konferenci o autismu – doufám, že alespoň zčásti naplní mé představy.“*

Otázka: **„Zajímáte se o možnosti ještě dalšího vzdělávání v pedagogické oblasti?“**

Odpověď: *„Samozřejmě! V naší profesi je to nezbytné.“*

Otázka: **„Z jakých pramenů čerpáte při zjišťování možných alternativ týkajících se rozšiřování Vaší odbornosti?“**

Odpověď: *„Odborná literatura i časopisy. Internet. Zčásti i od zaměstnavatele.“*

Otázka: **„Kolik času měsíčně věnujete sebevzdělávání?“**

Odpověď: *„Nespočet.“*

Otázka: **„Pracujete při výuce s nějakými kompenzačními pomůckami?“**

Odpověď: *„Ano. Kompenzační pomůcky máme, ale nejsou přímo zapojeny do výuky. Jde o vozíky, speciální lavice a židle a teď jsem si ještě vzpomněla na chodítko. Ve výuce pracuji s pomůckami, které si sama vyrobím – zmiňovala jsem například písanku, ale i pracovní listy do všech ostatních předmětů a podobně.“*

Otázka: **„Disponuje žák vlastními kompenzačními pomůckami nebo jsou tyto výhradně majetkem školy?“**

Odpověď: *„Žáci mají k dispozici potřebné pomůcky ve škole.“*

Otázka: **„Pokud jsou kompenzační pomůcky majetkem žáka, je tomu tak z důvodu, že si je škola nemůže dovolit?“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Byl/a jste s jejich funkcí již dříve obeznámen/a nebo jste se s nimi setkal/a až během zaměstnání?“**

Odpověď: *„Již dříve. Od střední školy působím v oboru – nejprve jako dobrovolník, poté jako asistent v Agentuře podporovaného zaměstnávání SPOLU (Olomouc), poté jako asistent pedagoga. Setkala jsem se již dříve se speciálními židlemi, lavicemi, vozíky, rehabilitačními kočáry a podobně.“*

Otázka: **„Jsou prostory školy v případě potřeby upraveny odpovídajícím způsobem pro speciální potřeby žáka (např. bezbariérový přístup) nebo jsou v tomto ohledu spíše patrné nedostatky?“**

Odpověď: *„U nás je vše zajištěno! Bezbariérovost i například úprava WC.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti získané během Vašeho studia považujete za stěžejní pro Vaše současné povolání?“**

Odpověď: *„V podstatě všechny znalosti z oblasti speciální pedagogiky. Studium zahrnovalo jak jednotlivé obory speciální pedagogiky, tak didaktiky, metodiky, legislativu a další. Považuji tyto znalosti za rovnocenné.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti naopak při výkonu Vašeho současného povolání nejvíce postrádáte?“**

Odpověď: *„Postrádám-li nějaké, vím, kde je dohledám a nastuduji. V každé oblasti speciální pedagogiky i příbuzných oborů je nutné čas od času nějakou informaci dohledat.“*

Otázka: **„Setkal/a jste se při procesu integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami s nějakým úskalím nebo těžce řešitelnou situací?“**

Odpověď: *„Jednak bezbariérovost, ale také neochota ředitelů škol řešit náležitosti s integrací spojené.“*

Otázka: **„Řešil/a jste v souvislosti s integrací žáka se speciálními vzdělávacími potřebami jiné než pedagogické problémy?“**

Odpověď: *„Ve vztahu k žákovi výchovné. Ve vztahu k pedagogům nedostatečné vzdělání. Běžný učitel není s danou problematikou dostatečně seznámen.“*

Otázka: **„Shodují se Vaše představy o náplni práce asistenta pramenící z teoretické základny s realitou?“**

Odpověď: *„V žádném případě. I od kolegů vím, že asistent pedagoga je velice často záplatou na děravá místa dané školy.“*

Otázka: **„Máte na závěr nějaká profesní doporučení případně osobní vzor pro Vaši práci?“**

Odpověď: *„Ne.“*

PŘÍLOHA P V: PŘEPIS ROZHOVORU S AP_5

Otázka: **„Uveďte, prosím, jaké máte pedagogické vzdělání.“**

Odpověď: *„Dvouletý nadstavbový kurz Speciální pedagogiky akreditovaný ministerstvem školství.“*

Otázka: **„Jak dlouho působíte ve funkci asistenta pedagoga?“**

Odpověď: *„V podstatě pět let.“*

Otázka: **„Jaké byly Vaše pohnutky pro volbu současného povolání?“**

Odpověď: *„Moje dcera, když nastoupila na základní školu, tak měla velké problémy, které souvisely s dřívějším narozením a rozhodovali jsme se, jestli ji nemáme dát na zvláštní školu. Řešili jsme její možnosti a tehdy jsem zjistila, že velmi záleží na přístupu rodiče k dítěti, na tom, jaký je pedagog, a rozhodla jsem se, že pokud se mi nějakým způsobem podaří, aby dcera mohla dokončit běžnou školu, že budu těmhle dětem pomáhat.“*

Otázka: **„Byly Vám ještě před nástupem do zaměstnání známy nějaké kompenzační pomůcky určené dětem se speciálními vzdělávacími potřebami? Pokud ano, prosím, přibližte.“**

Odpověď: *„Ne, nebyly.“*

Otázka: **„Byl/a jste již dříve obeznámen/a se znakovou řečí, prstovou abecedou či některými podobnými formami komunikace? Pokud ano, které to jsou a kde jste se s nimi seznámil/a?“**

Odpověď: *„Byla. Byla jsem s nimi seznámena v rámci výkonu práce osobního a sociálního asistenta v ústavech sociální péče, denních pobytech a stacionářích. Jednalo se o prstovou abecedu, znakovou řeč a další jiné formy alternativní komunikace.“*

Otázka: **„Popište, prosím, alespoň v hrubých rysech náplň Vaší práce.“**

Odpověď: *„Takže: přebírám dítě od rodičů, zajistím, aby bylo převlečeno, aby se dostavilo do třídy a na základě pokynů pedagoga s ním vykonávám konkrétní vzdělávací činnost. Potom je velká přestávka a malé přestávky, takže se zajišťuje, aby si děti odpočinuly, nějaká ta hygiena, dohled nad způsobem stravování, podávání svačinky. Potom se jde na oběd, takže se zajistí podávání oběda, případně dopomoc s jídlem.“*

Otázka: **„Pokládáte některou oblast Vaší profese za náročnější než ostatní? Pokud ano, uveďte, prosím, důvod.“**

Odpověď: *„Z mého pohledu jsou většinou všechny ty činnosti tak nějak v rovnováze, ale řekla bych, že nejvíc vyčerpávající je komunikace s rodiči.“*

Otázka: **„S jakým typem speciálních vzdělávacích potřeb dětí jste se již profesně setkal/a?“**

Odpověď: *„Pracovala jsem s dětmi s různým typem postižení – nejčastěji jde o děti s mentálním postižením a děti s více vadami.“*

Otázka: **„Využíváte při své práci znakovou řeč, prstovou abecedou či některé podobné formy komunikace? Pokud ano, uveďte prosím, které to jsou.“**

Odpověď: *„Vůbec tyto alternativní komunikace nevyužívám.“*

Otázka: **„Navrhl/a nebo byste rád/a navrhl/a na základě svých zkušeností nějakou inovaci usnadňující nebo jiným způsobem prospěšnou pro edukační proces žáka se speciálními vzdělávacími potřebami?“**

Odpověď: *„Nevím o ničem.“*

Otázka: **„Absolvoval/a jste nějaké kurzy nebo semináře zaměřené na Vaši profesi? Uveďte, prosím, jejich výčet.“**

Odpověď: *„V hlavě to takhle nespočítám, ale pravidelně každý rok absolvuji čtyři až pět seminářů nebo kurzů, které jsou zaměřené na nějaké oblasti speciální pedagogiky. Takže jsem byla třeba v Praze dvakrát, tam byly alternativní komunikace s nekomunikujícími klienty, jednalo se autisty a podobně. Dál jsem absolvovala různé semináře pro nevidomé žáky - prostorová orientace a další.“*

Otázka: **„Byl/a jste k absolvování kurzu nebo semináře finančně motivová stran Vašeho zaměstnavatele či Vám jej přímo nabídnul, případně zaplatil?“**

Odpověď: (Se smíchem, pobaveně.) *„Tak finanční motivace samozřejmě nikdy nebyla, ale jest faktem, že zaměstnavatel mi umožňuje se sebevzdělávat, občas mi i nějaké konkrétní kurzy nabídne, případně umožní dopravu a zatím vždy byly tyto kurzy hrazeny zaměstnavatelem.“*

Otázka: **„Uspokojuje současná nabídka kurzů a seminářů Vaše potřeby?“**

Odpověď: *„V zásadě určitě ne, protože to není nikdy tak, aby člověk mohl ten seminář použít sám pro sebe.“*

Otázka: **„Zajímáte se o možnosti ještě dalšího vzdělávání v pedagogické oblasti?“**

Odpověď: *„Tak to je nezbytné. Bez toho by se tato činnost ani nemohla vykonávat.“*

Otázka: **„Z jakých pramenů čerpáte při zjišťování možných alternativ týkajících se rozšiřování Vaší odbornosti?“**

Odpověď: *„Takže samozřejmě používám odbornou literaturu, chodím do knihovny, sleduju novinky na internetu a samozřejmě pod vedením pedagoga, ke kterému patřím, konzultuju všechny postupy a novinky.“*

Otázka: **„Kolik času měsíčně věnujete sebevzdělávání?“**

Odpověď: *„Tak kdybych měla posčítat i čas včetně seminářů, tak se jedná..“* (Prodleva.) *„.. o řekněme dva tři dny.“*

Otázka: **„Pracujete při výuce s nějakými kompenzačními pomůckami?“**

Odpověď: *„Přímo při výuce ani ne.“*

Otázka: **„Disponuje žák vlastními kompenzačními pomůckami nebo jsou tyto výhradně majetkem školy?“**

Odpověď: *„Žák má v případě nutnosti vlastní vozík nebo hole, ale jinak jsou všechny pomůcky majetkem školy, jen se nejedná o pomůcky kompenzační.“*

Otázka: **„Pokud jsou kompenzační pomůcky majetkem žáka, je tomu tak z důvodu, že si je škola nemůže dovolit?“**

Odpověď: *„Nikdy v této situaci tomu tak nebylo. Žáci využívali své pomůcky proto, že je potřebovali i k běžnému životu, nejen ve škole, tedy byly jejich.“*

Otázka: **„Byl/a jste s jejich funkcí již dříve obeznámen/a nebo jste se s nimi setkal/a až během zaměstnání?“**

Odpověď: *„Setkala jsem se s tím až během zaměstnání, ale jako osobní asistent.“*

Otázka: **„Jsou prostory školy v případě potřeby upraveny odpovídajícím způsobem pro speciální potřeby žáka (např. bezbariérový přístup) nebo jsou v tomto ohledu spíše patrné nedostatky?“**

Odpověď: *„Řekla bych, že na našem pracovišti je všechno v pořádku. Bezbariérový přístup i nutné úpravy toalety.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti získané během Vašeho studia považujete za stěžejní pro Vaše současné povolání?“**

Odpověď: *„Tak v naší oblasti bych řekla, že je to především právo. Legislativa je nedílnou součástí naší profese! Už jen proto, abychom uměli poradit rodičům. A pak samozřejmě všechny oblasti speciální pedagogiky.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti naopak při výkonu Vašeho současného povolání nejvíce postrádáte?“**

Odpověď: *„Znalosti jako takové ne. Vždycky bych řekla, že postrádám možnost těch kurzů a vzdělávacích seminářů. A jinak, pokud mi nějaké informace chybí, mám možnost obrátit se na svého pedagoga a následně si toto dostudovat na internetu nebo v odborné literatuře. Jde o informace z různých oblastí speciální pedagogiky.“*

Otázka: **„Setkal/a jste se při procesu integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami s nějakým úskalím nebo těžce řešitelnou situací?“**

Odpověď: *„Osobně z vlastní praxe žádnou takovou zkušenost nemám, ale vím a jsem si vědoma toho z různých jiných pracovišť, že tam jsou problémy především bezbariérovosti.“*

Otázka: **„Řešil/a jste v souvislosti s integrací žáka se speciálními vzdělávacími potřebami jiné než pedagogické problémy?“**

Odpověď: *„Samozřejmě, to je vždycky tak. Zejména to byly ty výchovné.“*

Otázka: **„Shodují se Vaše představy o náplni práce asistenta pramenící z teoretické základny s realitou?“**

Odpověď: *„No tak samozřejmě v praxi je to vždycky jiné. Člověk tady nikdy neví, co bude v jeho programu práce, protože je tady k dispozici nadřízeným a může být přesunut během dne i na dvě, na tři jiná pracoviště.“*

Otázka: **„Máte na závěr nějaká profesní doporučení případně osobní vzor pro Vaši práci?“**

Odpověď: *„Nemám.“*

PŘÍLOHA P VI: PŘEPIS ROZHOVORU S AP_6

Otázka: **„Uveďte, prosím, jaké máte pedagogické vzdělání.“**

Odpověď: *„Kurz asistenta pedagoga.“*

Otázka: **„Jak dlouho působíte ve funkci asistenta pedagoga?“**

Odpověď: *„Tři roky.“*

Otázka: **„Jaké byly Vaše pohnutky pro volbu současného povolání?“**

Odpověď: *„Ráda pracuji s dětmi a pomáhám.“*

Otázka: **„Byly Vám ještě před nástupem do zaměstnání známy nějaké kompenzační pomůcky určené dětem se speciálními vzdělávacími potřebami? Pokud ano, prosím, přibližte.“**

Odpověď: *„Nebyly.“*

Otázka: **„Byl/a jste již dříve obeznámen/a se znakovou řečí, prstovou abecedou či některými podobnými formami komunikace? Pokud ano, které to jsou a kde jste se s nimi seznámil/a?“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Popište, prosím, alespoň v hrubých rysech náplň Vaší práce.“**

Odpověď: *„V podstatě funguju jako asistent učitele, který mi připravuje veškeré podklady pro mou práci. A jako asistent autisty.“*

Otázka: **„Pokládáte některou oblast Vaší profese za náročnější než ostatní? Pokud ano, uveďte, prosím, důvod.“**

Odpověď: *„Určitě je to celkově náročná práce, ale nejtěžší je asi setkání s poruchami chování.“*

Otázka: **„S jakým typem speciálních vzdělávacích potřeb dětí jste se již profesně setkal/a?“**

Odpověď: *„Pracovala jsem s dítětem s poruchami chování a nyní s autistou.“*

Otázka: **„Využíváte při své práci znakovou řeč, prstovou abecedou či některé podobné formy komunikace? Pokud ano, uveďte prosím, které to jsou.“**

Odpověď: *„Nevyužívám.“*

Otázka: **„Navrhl/a nebo byste rád/a navrhl/a na základě svých zkušeností nějakou inovaci usnadňující nebo jiným způsobem prospěšnou pro edukační proces žáka se speciálními vzdělávacími potřebami?“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Absolvoval/a jste nějaké kurzy nebo semináře zaměřené na Vaši profesi? Uveďte, prosím, jejich výčet.“**

Odpověď: *„Kurz na asistenta pedagoga.“*

Otázka: **„Byl/a jste k absolvování kurzu nebo semináře finančně motivová stran Vašeho zaměstnavatele či Vám jej přímo nabídnul, případně zaplatil?“**

Odpověď: *„Ne, to nebyla.“*

Otázka: **„Uspokojuje současná nabídka kurzů a seminářů Vaše potřeby?“**

Odpověď: *„Moc se o to nezajímám.“*

Otázka: **„Zajímáte se o možnosti ještě dalšího vzdělávání v pedagogické oblasti?“**

Odpověď: *„No, asi každý by se měl vzdělávat, ale já na to nemám moc času.“*

Otázka: **„Z jakých pramenů čerpáte při zjišťování možných alternativ týkajících se rozšiřování Vaší odbornosti?“**

Odpověď: *„Z pramenů jednak písemných, jednak mi pomáhají hodně kolegyně.“*

Otázka: **„Kolik času měsíčně věnujete sebevzdělávání?“**

Odpověď: *„Podle potřeby.“*

Otázka: **„Pracujete při výuce s nějakými kompenzačními pomůckami?“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Disponuje žák vlastními kompenzačními pomůckami?“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Jsou prostory školy v případě potřeby upraveny odpovídajícím způsobem pro speciální potřeby žáka (např. bezbariérový přístup) nebo jsou v tomto ohledu spíše patrné nedostatky?“**

Odpověď: *„Prostory školy nijak upraveny nejsou.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti získané během Vašeho studia považujete za stěžejní pro Vaše současné povolání?“**

Odpověď: *„Vyloženě celý ten asistenční kurz.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti naopak při výkonu Vašeho současného povolání nejvíce postrádáte?“**

Odpověď: *„Nepostrádám žádné.“*

Otázka: **„Setkal/a jste se při procesu integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami s nějakým úskalím nebo těžce řešitelnou situací?“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Řešil/a jste v souvislosti s integrací žáka se speciálními vzdělávacími potřebami jiné než pedagogické problémy?“**

Odpověď: *„Určitě. U dítěte s výchovnými problémy to byly kázeňské.“*

Otázka: **„Shodují se Vaše představy o náplni práce asistenta pramenící z teoretické základny s realitou?“**

Odpověď: *„V žádném případě. Mám i spoustu jiných povinností, které se netýkají přímo žáka, se kterým pracuji. Prostě dělám, co je potřeba.“*

Otázka: **„Máte na závěr nějaká profesní doporučení případně osobní vzor pro Vaši práci?“**

Odpověď: *„Jako osobní vzor mám kolegyni.“*

PŘÍLOHA P VII: PŘEPIS ROZHOVORU S AP_7

Otázka: **„Uveďte, prosím, jaké máte pedagogické vzdělání.“**

Odpověď: *„Sociální pedagog, titul Dis.“*

Otázka: **„Jak dlouho působíte ve funkci asistenta pedagoga?“**

Odpověď: *„Tři roky.“*

Otázka: **„Jaké byly Vaše pohnutky pro volbu současného povolání?“**

Odpověď: *„Když jsem odcházela ze základní školy a splnila jsem přijímací zkoušky na SPgŠ v Přerově, tak již tehdy jsem věděla, že chci v jakékoli podobě pracovat s lidmi. Nejvíce mě lákala práce s handicapovanými dětmi. Po složení absolutoria na VOŠ pedagogické jsem byla ráda, že mi byla nabídnuta práce asistentky pedagoga, protože je to relativně nová oblast v rámci školství. Dost mě tato práce lákala.“*

Otázka: **„Byly Vám ještě před nástupem do zaměstnání známy nějaké kompenzační pomůcky určené dětem se speciálními vzdělávacími potřebami? Pokud ano, prosím, přibližte.“**

Odpověď: *„Kompenzační pomůcky mi známy nebyly. Vše jsem se učila za pochodu. Vzhledem k tomu, že jsem se před nástupem na ZŠ setkala s chlapcem, kterému jsem měla při vyučování pomáhat, a který je handicapován praktickou slepotou, tak jsem měla možnost o úskalích práce a právě o kompenzačních pomůckách hovořit s jeho matkou. Ta byla a je stále velmi otevřená a má mnoho vědomostí o synově postižení. Díky ní jsem se alespoň na začátek seznámila se slepeckým psacím strojem, kterému se odborně říká Pichtův stroj, se speciální rýsovací soupravou, speciálním PC s hlasovým výstupem a dalšími.“*

Otázka: **„Byl/a jste již dříve obeznámen/a se znakovou řečí, prstovou abecedou či některými podobnými formami komunikace? Pokud ano, které to jsou a kde jste se s nimi seznámil/a?“**

Odpověď: *„Ano, byla jsem s těmito formami komunikace seznámena, a to na VOŠ pedagogické a sociální v Kroměříži. Zde jsem docházela do kroužku znakové řeči a trochu jsem se naučila Braillovo písmo, které jsem si vyzkoušela napsat i pomocí Pichtova psacího stroje pro zrakově handicapované. Také jsme se učili, jak komunikovat s autistickými dětmi, a to pomocí obrázků.“*

Otázka: **„Popište, prosím, alespoň v hrubých rysech náplň Vaší práce.“**

Odpověď: *„Pomáhat zrakově postiženému žáku, to znamená pomoci mu orientovat se ve škole při přesunech do výuky, přepisování textu v Braillově písmu, přepisování písemných*

prací psaných v Braillu pro učitele, doprovod při cestách na kulturní akce, vysvětlení učiva, když ho žák nepochopí, procvičovat s žákem prostorovou orientaci, pracovat se žákem u speciálního PC, pomáhat při integraci a taky sebevzdělávání.“

Otázka: **„Pokládáte některou oblast Vaší profese za náročnější než ostatní? Pokud ano, uveďte, prosím, důvod.“**

Odpověď: *„Ano, hodně náročné mi vždy přišlo to, do jaké míry mám být ´učitel´ a do jaké míry kamarád a pomocník. Všechny tyto oblasti by, dle mého, měly být vyrovnané. Hovořím ale spíš o malém zázraku, kdyby tomu tak bylo. Vždy jedna oblast bude více prosazována a v určitých vzdělávacích situacích to může být hodně na škodu. I sám žák se bude přiklánět k jedné oblasti. Může být před asistentem pedagoga často nervózní, protože bude vidět ´učitele´, ale bude při vyučování více pracovat. Může v asistentovi pedagoga vidět kamaráda, takže práci ve škole nemusí dělat poctivě, nebo může asistenta i využívat a zkoušet, co vydrží. Situace jsem ale vykreslila v extrému. Další úskalí také vidím v tom, že si hned od prvopočátku nemusí žák s asistentem pedagoga padnout do oka, a to se může odrazit na vzdělávání.“*

Otázka: **„S jakým typem speciálních vzdělávacích potřeb dětí jste se již profesně setkal/a?“**

Odpověď: *„Pracovala jsem s chlapcem, na kterého spadla fotbalová branka. Má poraněnou pravou část těla. Postiženo bylo i řečové centrum. Nyní pracuji se zrakově handicapovaným chlapcem.“*

Otázka: **„Využíváte při své práci znakovou řeč, prstovou abecedou či některé podobné formy komunikace? Pokud ano, uveďte prosím, které to jsou.“**

Odpověď: *„Ano, musela jsem se naučit psát a číst Braillovo písmo.“*

Otázka: **„Navrhl/a nebo byste rád/a navrhl/a na základě svých zkušeností nějakou inovaci usnadňující nebo jiným způsobem prospěšnou pro edukační proces žáka se speciálními vzdělávacími potřebami?“**

Odpověď: *„Myslím, že když je probíráno obtížné učivo, tak by bylo dobré, kdyby mohl jít asistent pedagoga s handicapovaným žákem do prázdné třídy a učivo žákovi mohl vysvětlit v klidu. To samozřejmě není nemožné, stačí domluva s učitelem, ale ne všichni učitelé s tímto postupem souhlasí.“*

Otázka: **„Absolvoval/a jste nějaké kurzy nebo semináře zaměřené na Vaši profesi? Uveďte, prosím, jejich výčet.“**

Odpověď: *„Absolvovala jsem kurz psaní a čtení Braillova písma ve SPC pro zrakově postižené ve Zlíně. Další kurzy jsem neabsolvovala, dosažené vzdělání je zatím dostačující.“*

Otázka: **„Byl/a jste k absolvování kurzu nebo semináře finančně motivová stran Vašeho zaměstnavatele či Vám jej přímo nabídnul, případně zaplatil?“**

Odpověď: *„Ano, kurz Braillova písma mi zaměstnavatel zaplatil.“*

Otázka: **„Uspokojuje současná nabídka kurzů a seminářů Vaše potřeby?“**

Odpověď: *„Kurzů a seminářů je dostatek. Jsou zaměřené spíše pro učitele, ale asistent pedagoga je také může absolvovat. Je to určitě obohacující.“*

Otázka: **„Zajímáte se o možnosti ještě dalšího vzdělávání v pedagogické oblasti?“**

Odpověď: *„Ano, studuji ve Zlíně sociální pedagogiku.“*

Otázka: **„Z jakých pramenů čerpáte při zjišťování možných alternativ týkajících se rozšiřování Vaší odbornosti?“**

Odpověď: *„Nejvíce čerpám informace z internetu a ze zkušeností chlapcovi matky. Velice ráda také čtu publikace od Kellera, ten se zajímá o celkovou situaci ve společnosti.“*

Otázka: **„Kolik času měsíčně věnujete sebevzdělávání?“**

Odpověď: *„Myslím, že se zajímám dostatečně, vesměs v pracovní dny jsou to řádově hodiny.“*

Otázka: **„Pracujete při výuce s nějakými kompenzačními pomůckami?“**

Odpověď: *„Prvnímu chlapci jsem vyráběla zvláštní pomůcky. Byla jich obrovská škála. Uvedu jen hrst. Vyráběla jsem speciální pexesa, zpracovávala jsem testy a písemky do všech předmětů, to znamená doplňovačky, obrázky, kartičky a další. Do anglického jazyka jsem mu vytvářela velké barevné karty s anglickými slovy, písemky. Také měl počítač se speciálními programy. V tělesné výchově jsme dělali speciální cviky, které nám ukázala chlapcova matka a učitelka tělesné výchovy. S chlapcem jsem pracovala v klidném tempu. V odpoledních hodinách již býval dost unavený, pak se tempo aktivity snižovalo. Nyní pracuji se zrakově handicapovaným chlapcem. Používáme již jmenovaný Pichtův stroj, speciální papíry, speciální gumovou podložku na rýsování, speciální rýsovací soupravu pro zrakově handicapované, dymopásky, což jsou krátké pásky, které má nalepené na učivu, aby rozeznal, co je složka CH, co M a tak. Také používá speciální počítač s hlasovým výstupem a k tomu přísluší Braillova tabulka. Samozřejmě používá učebnice, které jsou přepsané v Braillově písmu, takže přesně ví, co čtou v učebnici děti vidící. Také má speciální mapy do zeměpisu. Země, oceány, pevniny v nich jsou protlačené, takže pro zrakově handicapo-*

vané výborně hmatatelné. V tělesné výchově používáme velké pěnové míče s rolničkou (když hrajeme fotbal). Používáme dlouhé lano s rolničkami, pípák, což je krabička, která píská. Při prostorové orientaci, tím myslím pohyb po budově a okolí, používáme slepeckou hůl a černou pásku na oči. Určitě jsem ale při výčtu pomůcek na některé zapomněla.“ (Úsměv.)

Otázka: **„Disponuje žák vlastními kompenzačními pomůckami nebo jsou tyto výhradně majetkem školy?“**

Odpověď: „*Žák disponuje téměř stoprocentně vlastními pomůckami.“*

Otázka: **„Pokud jsou kompenzační pomůcky majetkem žáka, je tomu tak z důvodu, že si je škola nemůže dovolit?“**

Odpověď: *„Ne, to důvodem není. Důvodem hlavně je, že jimi žák také disponuje doma, takže je lépe, když mu patří.“*

Otázka: **„Byl/a jste s jejich funkcí již dříve obeznámen/a nebo jste se s nimi setkal/a až během zaměstnání?“**

Odpověď: *„Vesměs jsem se s nimi seznámila až v zaměstnání.“*

Otázka: **„Jsou prostory školy v případě potřeby upraveny odpovídajícím způsobem pro speciální potřeby žáka (např. bezbariérový přístup) nebo jsou v tomto ohledu spíše patrné nedostatky?“**

Odpověď: *„Ve škole, kde působím, nedostatky přetrvávají. Problémem je hlavně členitost budovy. Škola je také dost rozsáhlá, takže orientace v ní je pro žáka, se kterým pracuji, velmi náročná. Stále musíme orientaci v budově procvičovat. Když se k tomu přičte pohyb mezi ostatními žáky školy, hlavně o přestávce, tak nastává opravdu velký problém. Žák se musí pohybovat velmi opatrně. Na škole schází vodící pásky nebo jakékoliv styčné body, trasu musí mít žák v hlavě.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti získané během Vašeho studia považujete za stěžejní pro Vaše současné povolání?“**

Odpověď: *„Stěžejní pro práci považuji výuku psychologie a sociální práce. Dle mého názoru důležitá také byla výuka etopedie.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti naopak při výkonu Vašeho současného povolání nejvíce postrádáte?“**

Odpověď: *„Neřekla bych, že nějaké teoretické znalosti vyloženě postrádám. Vědomosti se dají rychle doplnit.“*

Otázka: **„Setkal/a jste se při procesu integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami s nějakým úskalím nebo těžce řešitelnou situací?“**

Odpověď: *„Nesetkala. Vždy jsme se všichni snažili vycházet si vstříc. Dobře spolupracoval žák, učitelé a myslím si, že i já.“*

Otázka: **„Řešil/a jste v souvislosti s integrací žáka se speciálními vzdělávacími potřebami jiné než pedagogické problémy?“**

Odpověď: *„Mnohokrát jsem řešila výchovné problémy, které vznikaly v minulém zaměstnání. Tyto problémy ale vznikaly vesměs proto, že žák byl mladý, hezký, sportovní člověk a pak se mu stala nehoda. Nemohl sportovat, mluvit a tak dál. Takže výchovné problémy jsem u tohoto člověka v pubertě naprosto chápala. Krušné situace vznikaly často.“*

Otázka: **„Shodují se Vaše představy o náplni práce asistenta pramenící z teoretické základny s realitou?“**

Odpověď: *„Dle zkušeností vím, že teorie je naprosto odlišná od reality. Člověk se nejvíce a rychle učí za pochodu v zaměstnání v konkrétních situacích. Životní situace mě vždy naučily víc než pedagogická skripta.“*

Otázka: **„Máte na závěr nějaká profesní doporučení případně osobní vzor pro Vaši práci?“**

Odpověď: *„Myslím si, že ten, kdo chce dělat asistenta pedagoga, by měl mít rád lidi, být obětavý, trpělivý, důsledný a přátelský, pak i práce s konkrétním žákem bude konstruktivní a zábavná.“*

PŘÍLOHA P VIII: PŘEPIS ROZHOVORU S AP_8

Otázka: **„Uveďte, prosím, jaké máte pedagogické vzdělání.“**

Odpověď: *„Mám kurz asistenta pedagoga.“*

Otázka: **„Jak dlouho působíte ve funkci asistenta pedagoga?“**

Odpověď: *„Pět let.“*

Otázka: **„Jaké byly Vaše pohnutky pro volbu současného povolání?“**

Odpověď: *„Dostala jsem pracovní nabídku.“*

Otázka: **„Byly Vám ještě před nástupem do zaměstnání známy nějaké kompenzační pomůcky určené dětem se speciálními vzdělávacími potřebami? Pokud ano, prosím, přibližte.“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Byl/a jste již dříve obeznámen/a se znakovou řečí, prstovou abecedou či některými podobnými formami komunikace? Pokud ano, které to jsou a kde jste se s nimi seznámil/a?“**

Odpověď: *„Ne, vůbec.“*

Otázka: **„Popište, prosím, alespoň v hrubých rysech náplň Vaší práce.“**

Odpověď: *„Pomáhání při výuce pedagogovi, příprava pomůcek na vyučování, dozory v terénu ohledně docházky a samozřejmě hlavně připravenost všeobecně na vyučování s žákem a pomoc během výuky.“*

Otázka: **„Pokládáte některou oblast Vaší profese za náročnější než ostatní? Pokud ano, uveďte, prosím, důvod.“**

Odpověď: *„Nejnáročnější je komunikace s rodiči a pak následně i komunikace s těmi dětmi, protože všechno, co se odvíjí v dětech, se odvíjí od toho domova. To znamená, že ony přicházejí a už mají nějaké ty svoje ideály. Je hodně důležité, jak rodiče mluví doma o pedagogovi, respektive o asistentovi pedagoga, jaký náhled na něho to dítě získá, protože dítě si to přenáší do výuky a podle toho se chová. Je to opravdu strašně moc důležité, protože ať děláte, co chcete, když má dítě špatný náhled na asistenta a nemá k němu autoritu, už se to pak nedá změnit.“*

Otázka: **„S jakým typem speciálních vzdělávacích potřeb dětí jste se již profesně setkal/a?“**

Odpověď: *„Takže s dětmi z romských rodin, co jsou zvláště hyperaktivní, co mají nějaké poruch dys – většinou je to dys a hyperaktivita, porucha chování. To je asi nejdůležitější ze*

všeho, protože pak se od toho odvíjí, že je taky dys a hyperaktivita a jsou pak nezvladatelní. Takže tady tyhle poruchy.“

Otázka: **„Využíváte při své práci znakovou řeč, prstovou abecedou či některé podobné formy komunikace? Pokud ano, uveďte prosím, které to jsou.“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Navrhl/a nebo byste rád/a navrhl/a na základě svých zkušeností nějakou inovaci usnadňující nebo jiným způsobem prospěšnou pro edukační proces žáka se speciálními vzdělávacími potřebami?“**

Odpověď: *„To bych řekla, že je spíš kompetencí přímo pedagoga.“*

Otázka: **„Absolvoval/a jste nějaké kurzy nebo semináře zaměřené na Vaši profesi? Uveďte, prosím, jejich výčet.“**

Odpověď: *„Semináře se zaměřením na komunikaci asistenta pedagoga. To se jmenovalo Modul asistenta pedagoga a bylo to založeno na tom, že kurz musel být akreditovaný, protože ten původní, který jsem dělala před pěti lety, akreditovaný nebyl.“*

Otázka: **„Byl/a jste k absolvování kurzu nebo semináře finančně motivová stran Vašeho zaměstnavatele či Vám jej přímo nabídnul, případně zaplatil?“**

Odpověď: *„Kurz jsem si musela dodělat právě kvůli akreditaci, ale jinak jsem finančně motivovaná nebyla. Spíš šlo o povinnost.“*

Otázka: **„Uspokojuje současná nabídka kurzů a seminářů Vaše potřeby?“**

Odpověď: *„Já čerpám zkušenosti spíš z praxe, o semináře se moc nezajímám.“*

Otázka: **„Zajímáte se o možnosti ještě dalšího vzdělávání v pedagogické oblasti?“**

Odpověď: *„Učím se každý den při práci.“* (Úsměv.)

Otázka: **„Z jakých pramenů čerpáte při zjišťování možných alternativ týkajících se rozšiřování Vaší odbornosti?“**

Odpověď: *„Není to o tom, že bych hledala někde nějaké informace, praxe Vás prostě naučí.“*

Otázka: **„Pracujete při výuce s nějakými kompenzačními pomůckami?“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Jsou prostory školy v případě potřeby upraveny odpovídajícím způsobem pro speciální potřeby žáka (např. bezbariérový přístup)?“**

Odpověď: *„Není třeba.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti získané během Vašeho studia považujete za stěžejní pro Vaše současné povolání?“**

Odpověď: *„Při tom kurzu jsem se dozvěděla víc o speciálních poruchách, které jsem neznala. Takže teď už je umím pojmenovat a vím, jak bych jim mohla pomoct. Dřív jsem třeba nevěděla, proč se chovají, jak se chovají a jak s nimi mám jednat. V tomhle byl kurz zásadní.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti naopak při výkonu Vašeho současného povolání nejvíce postrádáte?“**

Odpověď: *„Metodiku jednotlivých předmětů.“*

Otázka: **„Setkal/a jste se při procesu integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami s nějakým úskalím nebo těžce řešitelnou situací?“**

Odpověď: *„Vzhledem k tomu, že vesměs pracuji s dětmi s poruchami v oblasti chování, tak to je asi ta nejtěžší oblast. Zvládnout je po kázeňské stránce.“*

Otázka: **„Řešil/a jste v souvislosti s integrací žáka se speciálními vzdělávacími potřebami jiné než pedagogické problémy?“**

Odpověď: *„Ano, jak už jsem řekla, potýkáme se především s výchovnými problémy.“*
(„My“ je myšleno ve smyslu asistent a žák.)

Otázka: **„Shodují se Vaše představy o náplni práce asistenta pramenící z teoretické základny s realitou?“**

Odpověď: *„Vůbec ne, na kurzu nám řekli opravdu jen základy, ale co mě čeká v praxi, jaké budu mít přesně povinnosti, jsem nevěděla.“*

Otázka: „**Máte na závěr nějaká profesní doporučení případně osobní vzor pro Vaši práci?“**

Odpověď: *„Mám svůj profesní vzor, kolegyni XY.“* (Jmenuje kolegyni, se kterou pracuje.)

PŘÍLOHA P IX: PŘEPIS ROZHOVORU S AP_9

Otázka: **„Uveďte, prosím, jaké máte pedagogické vzdělání.“**

Odpověď: *„Vystudoval jsem VOŠ sociálně pedagogickou.“*

Otázka: **„Jak dlouho působíte ve funkci asistenta pedagoga?“**

Odpověď: *„Půl roku.“*

Otázka: **„Jaké byly Vaše pohnutky pro volbu současného povolání?“**

Odpověď: *„Chtěl jsem si najít práci v sociální oblasti co nejdřív po škole a finance, samozřejmě.“*

Otázka: **„Byly Vám ještě před nástupem do zaměstnání známy nějaké kompenzační pomůcky určené dětem se speciálními vzdělávacími potřebami? Pokud ano, prosím, přibližte.“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Byl/a jste již dříve obeznámen/a se znakovou řečí, prstovou abecedou či některými podobnými formami komunikace? Pokud ano, které to jsou a kde jste se s nimi seznámil/a?“**

Odpověď: *„S těmito formami komunikace jsem byl seznámen během studia v předmětu speciální pedagogika.“*

Otázka: **„Popište, prosím, alespoň v hrubých rysech náplň Vaší práce.“**

Odpověď: *„Pomáhám žákovi ve výuce se vším, co je třeba.“*

Otázka: **„Pokládáte některou oblast Vaší profese za náročnější než ostatní? Pokud ano, uveďte, prosím, důvod.“**

Odpověď: *„Má profese je náročná hlavně co se týče fyzické stránky, když pomáhám s doprovodem na invalidním vozíku.“*

Otázka: **„S jakým typem speciálních vzdělávacích potřeb dětí jste se již profesně setkal/a?“**

Odpověď: *„Pracuji s tělesně postiženým.“*

Otázka: **„Využíváte při své práci znakovou řeč, prstovou abecedou či některé podobné formy komunikace? Pokud ano, uveďte prosím, které to jsou.“**

Odpověď: *„Momentálně ne.“*

Otázka: **„Navrhl/a nebo byste rád/a navrhl/a na základě svých zkušeností nějakou inovaci usnadňující nebo jiným způsobem prospěšnou pro edukační proces žáka se speciálními vzdělávacími potřebami?“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Absolvoval/a jste nějaké kurzy nebo semináře zaměřené na Vaši profesi? Uveďte, prosím, jejich výčet.“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Uspokojuje současná nabídka kurzů a seminářů Vaše potřeby?“**

Odpověď: *„Zatím jsem se o tyto možnosti příliš nezajímal.“*

Otázka: **„Zajímáte se o možnosti ještě dalšího vzdělávání v pedagogické oblasti?“**

Odpověď: *„Uvažuji o dálkovém studiu speciální pedagogiky na VŠ někdy do budoucna.“*

Otázka: **„Z jakých pramenů čerpáte při zjišťování možných alternativ týkajících se rozšiřování Vaší odbornosti?“**

Odpověď: *„Časopisy, knihy, internet.“*

Otázka: **„Kolik času měsíčně věnujete sebevzdělávání?“**

Odpověď: *„To nedokážu takhle říct, když mě něco zaujme, rád si to přečtu.“*

Otázka: **„Pracujete při výuce s nějakými kompenzačními pomůckami?“**

Odpověď: *„Přímo ve výuce ne.“*

Otázka: **„Disponuje žák vlastními kompenzačními pomůckami nebo jsou tyto výhradně majetkem školy?“**

Odpověď: *„Má svůj vozík.“*

Otázka: **„Pokud jsou kompenzační pomůcky majetkem žáka, je tomu tak z důvodu, že si je škola nemůže dovolit?“**

Odpověď: *„Ne, je to z toho důvodu, že jej potřebuje ke každodennímu užívání i doma.“*

Otázka: **„Byl/a jste s funkcí kompenzačních pomůcek již dříve obeznámen/a nebo jste se s nimi setkal/a až během zaměstnání?“**

Odpověď: *„S funkcemi kompenzačních pomůcek jsem se seznámil během studia.“*

Otázka: **„Jsou prostory školy v případě potřeby upraveny odpovídajícím způsobem pro speciální potřeby žáka (např. bezbariérový přístup) nebo jsou v tomto ohledu spíše patrné nedostatky?“**

Odpověď: *„Ano, je zde bezbariérový přístup a upraveno je také WC.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti získané během Vašeho studia považujete za stěžejní pro Vaše současné povolání?“**

Odpověď: *„Znalosti z předmětů, jako je např. sociální politika, teorie a metody sociální práce a pedagogika, hlavně ta speciální.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti naopak při výkonu Vašeho současného povolání nejvíce postrádáte?“**

Odpověď: *„Momentálně asi žádné.“*

Otázka: **„Setkal/a jste se při procesu integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami s nějakým úskalím nebo těžce řešitelnou situací?“**

Odpověď: *„Nemyslím si. Vše se dalo zvládnout.“*

Otázka: **„Řešil/a jste v souvislosti s integrací žáka se speciálními vzdělávacími potřebami jiné než pedagogické problémy?“**

Odpověď: *„Snad jen problém bezbariérovosti při stěhování do učeben ve vyšším patře.“*

Otázka: **„Shodují se Vaše představy o náplni práce asistenta pramenící z teoretické základny s realitou?“**

Odpověď: *„Celkem ano.“*

Otázka: **„Máte na závěr nějaká profesní doporučení případně osobní vzor pro Vaši práci?“**

Odpověď: *„Vzhledem k tomu, že pracuji teprve půl roku, žádná doporučení nemám a vzor také ne.“*

PŘÍLOHA P X: PŘEPIS ROZHOVORU S AP_{10}

Otázka: **„Uveďte, prosím, jaké máte pedagogické vzdělání.“**

Odpověď: *„Pedagogický kurz – asistent.“*

Otázka: **„Jak dlouho působíte ve funkci asistenta pedagoga?“**

Odpověď: *„Pět let.“*

Otázka: **„Jaké byly Vaše pohnutky pro volbu současného povolání?“**

Odpověď: *„Přišla taková pracovní nabídka.“*

Otázka: **„Byly Vám ještě před nástupem do zaměstnání známy nějaké kompenzační pomůcky určené dětem se speciálními vzdělávacími potřebami? Pokud ano, prosím, přibližte.“**

Odpověď: *„Ne, nebyly.“*

Otázka: **„Byl/a jste již dříve obeznámen/a se znakovou řečí, prstovou abecedou či některými podobnými formami komunikace? Pokud ano, které to jsou a kde jste se s nimi seznámil/a?“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Popište, prosím, alespoň v hrubých rysech náplň Vaší práce.“**

Odpověď: *„Já jsem ve třídě s pedagogem, pomáhám s přípravou na výuku, chystám si pomůcky a ve výuce jsem nápomocna žákovi. Také občas chodím na návštěvu do jeho rodiny, abych rodiče osobně informovala.“*

Otázka: **„Pokládáte některou oblast Vaší profese za náročnější než ostatní? Pokud ano, uveďte, prosím, důvod.“**

Odpověď: *„Je to špatná spolupráce s rodiči, dost často je s nimi těžká práce. Co se týče pomůcek, když mají něco zaplatit, to čekáme třeba i tři měsíce.“*

Otázka: **„S jakým typem speciálních vzdělávacích potřeb dětí jste se již profesně setkal/a?“**

Odpověď: *„Pracovala jsem již s dívenkou s mentální poruchou a hlavně s romskými dětmi s poruchami chování.“*

Otázka: **„Využíváte při své práci znakovou řeč, prstovou abecedou či některé podobné formy komunikace? Pokud ano, uveďte prosím, které to jsou.“**

Odpověď: *„Zatím ne.“*

Otázka: **„Navrhl/a nebo byste rád/a navrhl/a na základě svých zkušeností nějakou inovaci usnadňující nebo jiným způsobem prospěšnou pro edukační proces žáka se speciálními vzdělávacími potřebami?“**

Odpověď: *„Ne, není to náplň mé práce.“*

Otázka: **„Absolvoval/a jste nějaké kurzy nebo semináře zaměřené na Vaši profesi? Uveďte, prosím, jejich výčet.“**

Odpověď: *„Absolvovala jsem prakticky znovu akreditovaný kurz asistenta pedagoga, protože před pěti lety jsem ještě akreditaci neměla a jinak bych mohla přijít o místo.“*

Otázka: **„Byl/a jste k absolvování kurzu nebo semináře finančně motivová stran Vašeho zaměstnavatele či Vám jej přímo nabídnul, případně zaplatil?“**

Odpověď: *„Kurz mi zaměstnavatel hradil a jak už jsem řekla, šlo o zachování pracovního místa, absolvovat jsem ho musela.“*

Otázka: **„Uspokojuje současná nabídka kurzů a seminářů Vaše potřeby?“**

Odpověď: *„Nesleduji to.“*

Otázka: **„Zajímáte se o možnosti ještě dalšího vzdělávání v pedagogické oblasti?“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Z jakých pramenů čerpáte při zjišťování možných alternativ týkajících se rozšiřování Vaší odbornosti?“**

Odpověď: *„Ze svých vlastních zkušeností při práci.“*

Otázka: **„Pracujete při výuce s nějakými kompenzačními pomůckami?“**

Odpověď: *„Ne.“*

Otázka: **„Jsou prostory školy v případě potřeby upraveny odpovídajícím způsobem pro speciální potřeby žáka (např. bezbariérový přístup) nebo jsou v tomto ohledu spíše patrné nedostatky?“**

Odpověď: *„U nás to není potřeba.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti získané během Vašeho studia považujete za stěžejní pro Vaše současné povolání?“**

Odpověď: *„Z oblasti o poruchách chování.“*

Otázka: **„Které teoretické znalosti naopak při výkonu Vašeho současného povolání nejvíce postrádáte?“**

Odpověď: *„Didaktiku, metodiku.“*

Otázka: **„Setkal/a jste se při procesu integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami s nějakým úskalím nebo těžce řešitelnou situací?“**

Odpověď: *„Byla u nás dívenka s lehkým mentálním postižením. Její znalosti odpovídaly v některém předmětu třetí třídě, v jiném čtvrté a tak podobně. Sjednotit tedy rozvrhy, doladit poznatky od několika učitelů bylo problematické. Prostě ta organizace. To bylo těžké.“*

Otázka: **„Řešil/a jste v souvislosti s integrací žáka se speciálními vzdělávacími potřebami jiné než pedagogické problémy?“**

Odpověď: *„Ano. Výchovné.“*

Otázka: **„Shodují se Vaše představy o náplni práce asistenta pramenící z teoretické základny s realitou?“**

Odpověď: *„V žádném případě! Po absolvování kurzu jsem měla jen mlhavou představu o náplni práce a hlavně o její náročnosti. Představovala jsem si to podstatně jednodušeji.“*

Otázka: **„Máte na závěr nějaká profesní doporučení případně osobní vzor pro Vaši práci?“**

Odpověď: *„Pro mě byla vzorem paní učitelka, se kterou jsem pracovala.“*